

NÉV:

Majorosi Ádám

NEPTUN KÓD:

A6WQUW

SZAK, ÉVFOLYAM:

biztonság és védelempolitika, harmadik évfolyam

KONZULENS:

Dr. Forgács Balázs Főhadnagy

**A villámháború és a mély hadművelet összehasonlítása a
Barbarossa és a Bagration-hadműveletben**

Bevezetés

A mély hadművelet és a villámháború azonos töről fakadnak. A két elmélet a két világháború között alakult ki, annak érdekében, hogy magyarázatot találjon a háború új kérdéseire és ezekkel fejlesszék a támadó hadműveleteket. Az első világháború előtt a teoretikusok úgy gondolták, hogy nagy, egyenlő erejű hadseregekkel képesek lesznek az ellenség vonalainak áttörésére, képesek lesznek egy nagy csatában győzni, akár néhány hónapos háború után győztes békével lezárni a háborút. A haditechnikai fejlődés azonban elszaladt mellettük. A tüzérség tüzereje és hatótávolsága megnőtt, ezzel párhuzamosan az ellenséges tűzcsapások kivédésére árokrendszereket hoztak létre, amelyben egyenlő távolságokra géppuskás egységeket helyeztek el, ezzel minimálisra csökkentve a szemből való roham sikerességét és a meglepés lehetőségét. A lovasság szerepe gyakorlatilag megszűnt, ez a fegyvernem sem volt képes a hadseregek mélységben kivívni a sikert. Az első nagy háború során azonban új technikai eszközök jelentek meg a hadszíntereken, például a harckocsi, amely sikerrel hajtotta végre az ellenséges vonalak áttörését és akár felvehetette a harcot nagy mélységben, illetve a repülőgép, amely felderített és utat tudott nyitni bombázással az ellenség mélysége felé. Ezeket az eszközöket kellett a teoretikusoknak integrálni a haderők rendszereibe, majd egy egységes doktrínát kialakítani, amely ismét lehetővé tette az ellenség megsemmisítését.

A dolgozatomban négy teoretikus szerepel: három szovjet, tehát a mély hadművelet oldaláról (Tuhacsevszkij, Isszerszon, Triandafilov), és egy német, Guderian, a német gépesített elmélet atyja. Az ő munkásságuk bemutatásával szeretném jellemezni a két hadviselési módot, olyan szempontok alapján, mint a felderítés, a harc menet, vagy az utánpótlás. Majd kitérnék a villámháborúra és bemutatnám a keletkezését és a sikerének kulcsát is. Ezek után két hadművelet elemzése következik: két második világháborús példa alapján. A második világháborúban alkalmazták ugyanis először tökéletesített alakjukban a fenti két hadműveleti formát, és azért hogy ezeknek az alapjait megértsük, szükséges a gyakorlati példák citálása. Véleményem szerint a két hadművelet forma összehasonlítására a legjobb terepet a keleti front összecsapásai nyújtják, hiszen a különbségek az összecsapások közben jelentkeznek, ezért a villámháború oldaláról a Barbarossa-hadműveletet, míg a szovjet mély hadművelet oldaláról a Bagraion-hadműveletet választottam ki. A téma azért is aktuális lehet, mert nemcsak 20. század háborúit, hanem a 21. század háborúit is gépesített erőkkel vívják. Bár rengeteg újítás történt a hadviselésben, maga az alap nemigen változott az elmúlt egy évszázad során: a haditechnika mindkét doktrínára rányomja a bélyegét. A Barbarossa első napjaiban például a szovjet ellentámadások sikertelenségének egyik oka a korszerűtlen harckocsi erők harcba vetése volt.

A német erőknek pedig azért nem sikerült a Moszkva elleni támadás, mert a szovjetek T-34-es és KV harckocsikkal rendelkeztek, amelyek jobb páncélzattal és hatékonyabb lövegekkel rendelkeztek, melyekkel a német Panzerek nem tudták felvenni a versenyt. De a jövőre utalva például párhuzamot fedezhetünk fel az 1941-es Barbarossa és a 1991-es Sivatagi Vihar hadművelet között a légierő alkalmazásában. A németek a földön semmisítették meg az ellenség repülőinek majdnem a felét, és a szovjet légierőnek csak nagyon kemény harcok árán sikerült visszaszereznie a légtér feletti uralmat, ugyanúgy, ahogy a koalíciós légierő is az első órákban semmisítette meg az iraki légvédelmet és repülőerőket.

A villámháború a második világháborúban a náci Németország fegyvere volt, mivel el akarta kerülni azt, hogy két frontos háborúra kényszerítsék. A német hadvezetés gyors és döntő győzelmet akart elérni, azzal, hogy a gépesített erőket és a légierőt kombinálva gyors haderőt hozott létre, amellyel képes volt meglepetést elérni és gyors csapásokkal szétverni a szemben álló erőket, így olyan helyzetet teremtett, ahol az ellenségnek már nem volt esélye a győzelemre.

A Szovjetunió ezzel szemben olyan megoldást választott, amely képes hosszú háborúban is kivívni a döntő sikert. A mély hadművelet elmélete komoly erőfölényre épített, mivel a Szovjetunió nagy ipari erőforrásokkal rendelkezett, éppen ezzel sikerült az ellenséget legyőznie, hiszen annak nem voltak elég erőforrásai, így lényegében az állam gazdasági és emberi erőforrásai hosszú távon megnyerik a háborút a Szovjetuniónak. A különbségek szemrevételezésénél az is szembe tűnhet, hogy a Bagration-hadművelet idejére a németek is jelentősen megnövelték a hadiiparuk kapacitását, és jelentős harckocsi és gépfegyver mennyiséget tudtak a frontra küldeni. Ez pedig felteheti azt a kérdést, hogy mekkora lehet egy állam teljesítőképessége akkor, ha területét meg kell megvédeni úgy, hogy a jelentősebb ásványkincs lelő helyek már az ellenség kezén vannak.

Véleményem szerint a villámháború és a mély hadművelet elemzése segíthet megérteni a közelmúlt, de talán a jelen, sőt a jövő háborúit is.

Heinz Guderian

(Chelmno 1888.06.17.- Schwangau 1954.05.14.)

A második világháború előtt, a harmincas években a német politikai életben hatalomváltás történt. Bár már a Weimari Köztársaság alatt is történtek próbálkozások arra, hogy a Párizsi Béke következtében fennálló katonai szankciókat kijátsszák és eltöröljék, de igazán az 1933-ban hatalomra jutott új politikai vezetés kezdte meg a német hadsereg minőségi és mennyiségi fejlesztését. Ezzel egy időben a katonai elméletek terén is jelentős változások történtek. Mivel a békeszerződés értelmében Németország nem rendelkezhetett páncélos csapatokkal, ezért az akkori német katonai szakértők – pl. von Seeckt – még a lovasságban látták a döntő fegyvernemet, amely képes kifejleszteni a sikert. Rejtetten azonban már megkezdtek a felkészülést a páncélos hadviselésre: ezt főképp Guderian műveiből tudjuk, aki leírja, hogy annak idején traktorokat használtak a hadgyakorlatok során az igazi harckocsik helyett. Heinz Guderian egyébként már az első világháború során is rendkívüli érdemeket szerzett¹, majd a Weimari Köztársaság alatt a rejtett vezérkarban dolgozott. Az 1930-as évek elején karrierje emelkedni kezdett, így az elméleteit már a páncélos erők szervezésében is kamatoztathatta. Ezen elméleteket a Riadó! Páncélosok! című munkájában fejt ki. Guderian az első világháborúból indul ki.

Az első világháború támadó hadműveletei egy hónap alatt fulladtak ki. Ezután az állásháború időszaka következett, amikor a felek árokrendszereket építettek ki, amelyeket akadályokkal és szögesdróttal vettek körbe. Az állásharcok során a szembenálló felek megpróbálták az ellenség árkait elfoglalni és újra visszatérni a támadó harcmodorhoz. A fenti célok eléréseért indított rohamok viszont kifulladásra a géppuskáknak és a tüzérség tüzeiben, óriási veszteségeket okozva a támadóknak.²

Ere többféle válaszlehetőség adódott. Egyrészt a támadás előtt nagy erejű tüzérségi előkészítő tüzet zúdítottak az ellenséges vonalakra, annak érdekében, hogy megsemmisítsék az ellenség géppuskáit és tüzérségét, valamint az ellenséget a második árokba kergessék, majd később a tüzérségi tüzet áthelyezve a második árokra, onnan is kiverjék. Ez azonban nem vezetett eredményre, hiszen sohasem sikerült minden géppuskát és tüzérségi eszközt megsemmisíteni, sőt az ellenség a roham közben elfoglalta korábbi állásait és felkészülten várta a rohamozó csapatokat. A másik lehetőség az volt, hogy „új” fegyvereket vessenek be, amelyek kivívják a sikert. Az egyik ilyen eszköz a repülőgép volt, amely már a háború előtt is rendszeresítő volt a hadban álló országok hadseregeiben. Előnye az volt, hogy szinte korlátlanul nagy távolságokra lehet vele eljutni, így először felderítésre, később vadászfeladatokra, majd stratégiai bombázásra, illetve a tartalékok előrevonásának megakadályozására alkalmazták. Mindezek miatt megnőtt az álcázás és az éjszakai műveletek jelentősége.

¹ Heinz Guderian az első marnei és a verduni csatákban is harcolt, ahol előléptették századossá, majd a háború végén a német főparancsnokságon szolgált.

² Az első világháború eseményei és hadművészete, Csikány Tamás, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010., 45-46.o.

A másik ilyen fegyver a harckocsi volt, amely szintén nem volt újdonság, hiszen ha belegondolunk, már Leonardo Da Vinci jegyzeteiben és vázlataiban is említést tett egy olyan fából épült és ágyúkkal ellátott szerkezeetről, amelynek az áttörés volt a feladata.³ Az első világháborúban is az árokrendszereken való áttörés volt a legfontosabb célja a harckocsizóknak: át kellett küzdenie magát a gyalogság által emelt árkokon, támogatnia kellett az előrenyomuló gyalogságot és meg kellett semmisítenie az ellenséges erőket. Guderian szerint a vereség egyik fő oka éppen az volt, hogy csak igen csekély mennyiségű harckocsi volt a németek kezén, ráadásul a páncéelhárítás sem volt sikeres. A harckocsigyártás növekvő számából és a világháborúban elért sikerekből Guderian arra következtet, hogy a harckocsi a következő háborúban már csatadöntő fegyvernemmé fog válni.

A harckocsik sokoldalúan felhasználható fegyverek, képesek áttörni az ellenséges vonalakat, kifejleszteni a sikert az ellenség teljes védelmének mélységében, az erődök ellen is képesek sikert elérni és a vegyi fegyverrel elárasztott területen is képesek a harcfelelakatok ellátására. Guderian több csoportosítást is létrehozott, amelyen belül a hadseregek képesek tipizálni a harckocsikat. Guderian könnyű, közepes és nehéz kategóriába, vagyis tömegük alapján osztotta be a harckocsikat. De fegyverzet szerint is lehet csoportosítani őket, például fő fegyverzetük szerint géppuskás, könnyű, közepes és nehéz harckocsikról is beszélhetünk. A német tábornok minden egyes harckocsi felé azonos követelményeket támasztott: ezek a terepjáró képesség, a páncélvédettség, a hatásos tűz, irányíthatóság, de a harcjárműnek alkalmasnak kellett lennie a megfigyelésre és a felderítésre is, valamint fontos volt a megfelelő sebesség és a manőverező képesség. A közutakra kerek, míg a terepre a láncaltalpas, illetve a félláncaltalpas járműveket javasolta. Guderian megjegyezte, hogy vannak olyan harckocsik is, amelyek a különleges feladatok terén bizonyulnak hatékonynak, ide sorolta például az aknaszedő és a kétéltű páncélosokat.⁴

A Riadó! Páncélosok! című munkájában Guderian az egyes országok katonai képességeit is megvizsgálta a gépesítés terén. Leírta, hogy Nagy Britanniának csekély gépesített erői vannak, a harckocsikat általában a gyakorlatozásokhoz használják, viszont megjegyezte, hogy a katonák szakképzettek és a britek fejlett hadsereggel bírnak. A brit harckocsik mozgékonyak és gyorsak, képesek gyors sikereket kivívni. Megjegyezte, hogy itt alkalmazták elsőként a harckocsik elködösítését is. A harckocsik kihasználják a terep adta lehetőségeket, a mélységben való kijutásra és üldözésre is alkalmasak, azonban a régi fegyverrendszereket is alkalmazzák, ami véleménye szerint a későbbiekben majd kudarcot szül.⁵

³ Rubicon folyóirat, A Borgiák, 2013.évfolyam,1.különszám

⁴ Guderian,Heinz: Riadó!Páncélosok!,a páncélos fegyvernem fejlődése,harcászata és hadműveleti lehetőségei, Budapest,Kossuth kiadó, 1999.,149-155.o.

⁵ Dr. Száva Péter alezredes:A páncélos háború elméletének képviselői, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1971. 94-105.o.

Franciaország védelmi jellegű stratégiát dolgoztak ki, amely a Maginot-vonalra támaszkodott. A francia hadseregnél megfigyelhető a lovasság gépesítése, amely általában felderítő feladatokat lát el.

Franciaországban a nehéz hadtestet csak 1937-ben állították fel. Guderian véleménye szerint a franciák elveiket tekintve megmaradtak az első világháborús harcászatnál, így a harckocsikat a gyalogság támogatására használják és elosztják a gyalogság egységei között. A támadást egyes teoretikusok úgy képzelték el, hogy a könnyű harckocsik elfoglalják a főbb terepszakaszokat és feltartóztatják az ellenséget, majd a nehéz harckocsik döntik el a csatát.⁶

Guderian a Szovjetunióval kapcsolatban megjegyezte, hogy iparilag felzárkózott a fejlett társadalmakhoz, és ekkorra már rengeteg harckocsit legyártottak, általában külföldi licensz alapján. A szovjeteknél a támadás a fő hadműveleti forma, nagy mélységben veszik fel a harcrendet és az áttörés után igyekeznek kifejleszteni a sikert. A siker kifejlesztését a könnyű harckocsikra bízzák, míg a nehéz harckocsik feladata a gyalogság támogatása, illetve az ellenséges egységek, harckocsik, erődök és erődített állások megsemmisítése. Légideszantot is alkalmaznak, amelynek fő feladata az ellenséges utánpótlás előrevonásának megakadályozása, valamint az ipari központok és a főbb útvonalak bénítása.⁷

A német teoretikus szerint a harckocsik jelentik a jövő háborúiban a győzelem kulcsát, ezért érdemes egy pillantást vetnünk a páncélelhárításra is. Guderian először is a terepet osztja fel aszerint, hogy milyen mértékben képesek rajta áthaladni a páncélosok. Az első a harckocsi-biztos terep, amely főleg az árkos, erdős, hegyvidéki terepet jelenti. A második a harckocsi akadályozó terep, itt főleg a városokra céloz, a harmadik pedig a harckocsiknak kedvező terep, amely a sík terepszakaszokat foglalja magába. A páncélelhárítás első feladata tehát a hadszíntér előkészítése azért, hogy lassítsuk, vagy megakadályozzuk a harckocsik támadását. Ehhez különféle harckocsiakadályokat kell építeni és aknákat kell telepíteni, amely azonban behatárolja a saját csapatok mozgását. Fontos az is, hogy minél nagyobb hatótávolságú és páncéltörő képességekkel bíró fegyverekkel rendelkezünk, amelyek képesek megállítani a harckocsik támadását. Ki kell vívni a légifölényt is, hiszen így biztos a védelem sikere, illetve fontos még a fegyvernemek együttműködése is. Guderian fontosnak tartotta azt, hogy a gyalogság peremvonala előtt meg kell állítani a támadást, mert különben megpecsételődik a saját gyalogság sorsa.⁸ Ehhez pedig szükség van a gyalogság aknavetőkkal és páncéltörő ágyúkkal való felszerelésre is.

⁶ Guderian, Heinz: Riadó! Páncélosok!, a páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadműveleti lehetőségei, Budapest, Kossuth kiadó, 1999., 43-47.o.

⁷ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.

⁸ Dr. Száva Péter A páncélos háború elméletének képviselői, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1971. 105-109.o.

Guderian a támadást nagy mélységben képzelel el és eszerint osztotta el a páncélosokat is. Az első csoportba kerültek a gyors, könnyű páncélosok, amelyek megsemmisítik az ellenség parancsnoki harcálláspontjait és a híradó eszközöket. A következőbe kerültek a közepes páncélosok, amelyek lefoglalják, majd megsemmisítik az ellenséges tüzéséget és a páncélelhárítást. A harmadikban a nehéz harckocsik kaptak helyet, mivel ők vannak kitéve leginkább az ellenség tüzésének. Feladatuk, hogy segítsék a gyalogság rohamát és megsemmisítsék az ellenséges állásokat. A német teoretikus az utolsó csoportba a tartalékokat sorolta, hiszen ha negatív események következnek be, ez a csoport képes megváltoztatni a végkimenetelt.⁹

Guderian fontos szerepet szánt a harckocsik harci és harci kiszolgáló támogatásának is. A tüzéség első világháborús alkalmazását,¹⁰ vagyis a támadások hosszú tüzéségi előkészítését, főlegesen tartotta. Úgy gondolta, hogy rövid, vagy szinte elenyésző tüzéségi előkészítésre van csupán szükség, sokszor még arra sem, mert ez elronthatja a meglepetést. A tüzéség mobilizálását viszont fontosnak tartotta, mert így az képessé válik a harckocsik követésére, támogatására és a gyorsabb reagálásra. Ezeknek az önjáró lövegeknek az a fő célja, hogy füsttel bénítsák meg az ellenséges figyelőpontokat, páncéltörő egységeket és erődöket, illetve a körülzárt ellenséges csapatokat semmisítsék meg. Füstöt a harckocsi is képes teremteni, de ezzel elárulná önmagát az ellenség számára.

A műszaki csapatoknak a támadásban az a feladatuk, hogy utat nyissanak az aknamezőn át a páncélosoknak, hidakat emeljenek a folyón való átkeléskor és megjelöljék a menetvonalakat. A gyors akadálymentesítés érdekében aknakutató és hídverő páncélosok rendszerbe állítását is javasolta a német tábornok.

Guderian a gyalogság feladatának a siker kiaknázását, a szabadon hagyott vonalak felszámolását, és a fontos terepszakaszok birtokbavételét szánta. A páncélosok a hadművelet elején meglepetést okoznak, lehetővé téve a gyalogság számára a főbb terepszakaszok elfoglalását és az ellenséges páncélelhárítók megsemmisítését. Kedvező terep esetén a gyalogság előtt lehetőség van a páncélosok alkalmazására, ám ha az ellenség aknamezőt helyez el és páncélosok ellen védett terepszakaszon helyezkedik el, akkor a német teoretikus csak a gyalogság alkalmazását javasolta.¹¹ A gyalogsággal kapcsolatban Guderian fontosnak tartotta kiemelni a megfelelő állóképességet és azt, hogy megfelelő fegyverzettel és járművekkel képesek legyenek a páncélosok követésére. A gépesített gyalogság kulcsfontosságú a páncélos ékek számára annak érdekében, hogy tovább fejlesszék a sikert.

⁹ Guderian, Heinz: Riadó!Páncélosok!,a páncélos fegyvernem fejlődése,harcászata és hadműveleti lehetőségei, Budapest,Kossuth kiadó, 1999.,241-247.o.

¹⁰Csikány Tamás: Az első világháború eseményei és hadművészete, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem,2010.,44-45.o.

¹¹Dr. Száva Péter alezredes: A páncélos háború elméletének képviselői, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1971,125-137.o.

A légierő feladata az ellenséges erők előrevonásának megakadályozása, vagyis a saját támadás támogatása. Bombázhatja az infrastruktúrát, a híradó eszközöket, felderítheti az ellenséges csoportosításokat és szállíthatja a légideszantot, vagy az utánpótlást. Guderian szerint a légideszantra a csata hevében nagy feladatok várnak, mivel egyrészt képes elvonni a tartalékokat, másrészt képes bekeríteni egyes egységeket és tűszúrásokkal zaklathatja az ellenséget annak támadása alatt.¹²

Guderian nagy gondot fordított a vezetésre és az egységek közti kommunikációra. Ezért rádiót szereltetett be minden harckocsiba, a parancsnoki harcjárműbe adó-vevőt, míg az alegység többi tagjának harckocsijába csak vevőt. Kikötötte, hogy a parancsoknak rövidnek és tömörnek kell lenniük, ha pedig nem működik a rádió, akkor fényjelzésekkel kell kiadni őket. Az összeköttetést a híradó csapatok tartják fenn, ezért kellenek a híradó harckocsik, vagy páncélcsovcik.

Amennyiben ezek nincsenek jól megszervezve, vagy kilövik őket, akkor elvesz a parancsnok és az alegység közti kapcsolat, mely végzetes lehet a támadás során. Az utánpótlás is fontos, nélküle minden hadművelet összeomlik, ezért Guderian szerint fontos a megfelelő mennyiségű tehergépkocsi, vagy vonat, amely az egész hadjárat alatt biztosíthatja a harcoló erők megfelelő mennyiségű utánpótlását.¹³

¹² Guderian, Heinz: Riadó!Páncélosok!,a páncélos fegyvernem fejlődése,harcászata és hadműveleti lehetőségei, Budapest,Kossuth kiadó, 1999.,247-248.o.

¹³ Dr.Száva Péter alezredes:A páncélos háború elméletének képviselői, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1971,144-146.o.

Villámháború

A villámháború a köztudatban az 1939-es évben jelent meg. A kifejezést egy brit lap alkalmazta először a Lengyelországban zajló események leírására. A villámháború azonban nem a második világháború Lengyelországában kezdődött. Az eredetét az első világháború német haditerveiben szokás megadni. Németország vezérkara az első világháború előtt néhány évvel fogadta el a Schlieffen- tervet, amely kidolgozójáról, Alfred von Schlieffen-ről kapta a nevét. A terv számba vette Németország lehetőségeit egy nagy erővel és több nemzettel vívott háborúban. Kifejtette, hogy Németország ellenségei iparilag fejlett, nagy embertömeget kiállítani képes országok, amelyek egy hosszú háborúban legyőznék Németországot. Ezért a német vezérkar úgy vélte, hogy gyors győzelemmel képesek csak a háborút megnyerni. Ehhez pedig mindig csak egy ellenfelet kell semlegesíteni, hogy aztán gyorsan átcsoportosíthassanak és a másik országot és legyőzzék. A német vezérkar elsősorban két állammal számolt, mégpedig Franciaországgal és a cári Oroszországgal. Mivel a kétfrontos háborúba Németország belerokkant volna, ezért a vezérkar úgy vélte, hogy először Franciaországot támadja meg. Jelentős csoportosításokkal támadást indít és megszállja Belgiumot és Luxemburgot, majd délre vonul és legyőzi a franciákat. Miután nyugaton befejezték a háborút gyorsan keleten összpontosítják a csapatokat, hogy legyőzzék a cári Oroszországot. Az összpontosításban a vasút segített nekik a legjobban. A terv azonban nem működött. Egyrészt, mert a kiszámított menetteljesítmények túl ideálisnak bizonyultak. Másrészt, Belgiumban és Luxemburgban fennakadások következtek be a menet végrehajtás közben, a német hadseregnek pedig több csatát kellett kiállnia és túlságosan szétforgácsolta az erőit, így lényegében képtelennek bizonyult Párizs elfoglalására. Az oroszok ráadásul korábban mozgósítottak, mint a német vezérkar azt várta, így a nyugati támadó hadseregektől kellett erőket elvonni, hogy tartani tudják Kelet-Poroszországot és a Kárpátok vonalát. Így pedig később kialakult az állóháború időszaka.¹⁴

A világháborút követően megindult az új elméletek megalkotása a „háború” tapasztalatainak kiértékelésével. A németek egy teljesen új, a korábbi tanulmányokon nyugodó, elmélettel álltak elő, amelyet Heinz Guderian alakított ki. A lényege a gyors és álcázott csapatösszevonások, az összpontosított támadóerő, a légierő és a szárazföldi csapatok egysége, az ellenséges csapatok védelmi tevékenységének akadályozása, és a teljes győzelem kivívása volt. Németország az ehhez szükséges doktrínát, haditechnikát és kiképzett hadsereget néhány év alatt biztosította. A világháború alatt azonban ez az elmélet valami teljesen mássá alakult át, amelyet a következő oldalon ismertetek.¹⁵

¹⁴ John Keegan: Az első világháború, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2010. 77-91.o.

¹⁵ Guderian, Heinz: Riadó! Páncélosok!, a páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadművelleti lehetőségei, Budapest, Kossuth kiadó, 1999., 149-155.o.

A villámháború sikerének lényege elsősorban az aszimmetria megléte a két fél között. A németek és a lengyelek között ez megvolt, hiszen a lengyel hadseregnek kevés korszerű harckocsija és repülőgépe volt, az erőiket nem összpontosították megfelelően, hanem lineáris harcrendben helyezték el és nem volt kiépített vezetési rendszerük. A franciáknak ugyan voltak korszerű harckocsijuk, és sokkal több és jobb minőségű, mint a németeknek, ezeket azonban elaprózták, és inkább a védelemben, mint a támadásban gondolkodtak. Mindkét hadseregből hiányzott a kiképzett hadsereg és mindkét hadsereg jelentős részben használt lovakat a hadműveletekben, amelyek semmit sem értek a német harckocsikkal szemben.¹⁶

A villámháború másik fontos eleme a megtévesztés és a meglepés. A lengyeleket nem lepte meg a németek háborús készülődése és a felvonuló német hadsereg, sokkal inkább a hadművelési irányok, a gyors német előretörés és a német légierő hatékony tevékenysége. A franciák viszont a támadást a belga határ felől várták és ide csoportosították fő erőiket. A jobb szárnyra csak gyenge felkészültségű és felszereltségű erőket állítottak. A németek az Ardennek hegyeinél csoportosították a fő erőket, majd átkelve az Ardennek oldalba támadták a gyenge francia erőket és pánikot okoztak a francia erők között.

A következő elem az első döbbenet kihasználása, a gyors előretörés és az üldözés megvalósítása. A lengyel hadjárat alatt már a kezdetek közben látszott, hogy a lengyelek képtelenek a hatékony válaszra és a védelem kialakítására, így lényegében csekély veszteségekkel is hatékony csapásokat tudtak a németek indítani. A francia hadsereg és a felső vezetés soraiban már kezdetben eluralkodott a pánik, a francia döbbenet néhány nap előnyhöz juttatta a német hadsereget, amit ki is használt. A franciák már későn, egyenként és nem összpontosítva küldték a hadseregeiket a németek ellen, akik mindegyiket könnyedén legyőzték.¹⁷

A légierőnek a villámháború alatt több feladata is van. Egyrészt a saját erőket kell támogatnia, bombáznia kell az ellenséges erőket és a beérkező tartalékokat, hogy gyorsabb haladást biztosítson a saját erőknek. Ezzel együtt pedig el kell hallgatatnia az ellenséges vezetési rendszert, hogy dezorganizálja az ellenséges erőket és lehetetlenné tegye az összpontosításukat. Ezt mind a két háborúban kiválóan megoldották, annyira, hogy a katonák már attól menekülni kezdtek, ha meghallották a Stuka vadászbombázó hangját. A légierő természetesen szállíthatott légideszant erőket is, amelyek feladata a támadás előkészítése és az átjárók nyitása a támadó csapatok számára. Ezt csak Franciaországban alkalmazták, a további hadjáratokban nem elsősorban a krétai kudarc okán. De ettől még a villámháborús hadigépezet a további hadjáratok során igen aktív maradt.¹⁸

¹⁶ Guderian, Heinz: Riadó!Páncélosok!, a páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadművelési lehetőségei, Budapest, Kossuth kiadó, 1999., 43-47.o

¹⁷ Guderian, Heinz: Riadó!Páncélosok!, a páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadművelési lehetőségei, Budapest, Kossuth kiadó, 1999., 241-247.o.

¹⁸ Guderian, Heinz: Riadó!Páncélosok!, a páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadművelési lehetőségei, Budapest, Kossuth kiadó, 1999., 247-248.o.

Mihail Nyikolajevics Tuhacsevszkij

(Szlednyevo 1893.02.16.- Moszkva 1937.06.12.)

Tuhacsevszkij művei a megváltozott körülményekről és az új lehetőségek bevezetéséről szólnak. A szovjet katonai teoretikus kiemelte, hogy Napóleon kora óta több változás is megjelent a hadművészetben. A háború egyik legfontosabb kérdése a döntő csata volt. A háborút akkor látták befejezettnek, ha az ellenséget sikerült a döntő csatában felmorzsolni és békére kényszeríteni. Tuhacsevszkij hadtörténelmi kutatásai során azt tapasztalta, hogy a döntő csata egyre csak halasztódik. Ennek okát a hadseregek méretének növekedésében és a fegyverzet megváltozásában látta.¹⁹

Vegyük először a méretet. Tuhacsevszkij véleménye szerint a hadsereg már nem képes a régi időknek megfelelően külön mozogni, hanem kisebb térfüzetben mozog, ezáltal több kisebb csatát képes vívni az ellenséggel, mielőtt maga a főerő egyesülne. Másrészt a fegyverzet lehetővé teszi azt, hogy a kisebb, de jól felszerelt erő visszavonulásra kényszerítsen egy nagyobb erőt, amelynek vissza kell vonulnia, hogy erőit rendezze, így az ütközet halasztódik. Ezek mellett megváltozott a hadjárat szélessége is. Régebben a csata előtt a hadvezérek egy pontra összpontosították a csapataikat egy döntő csapáshoz, ám most a nagyobb haderők és a fegyverek jobb kihasználtsága érdekében az erőket szét kellett bontakoztatni, hogy sikert érjenek el.²⁰ Ezt Tuhacsevszkij számításokkal is igazolta. Azt tettezte fel, hogy egy hadosztály működési területe a fegyverzettel együtt 2 km. Ha ezt egy nagyobb hadseregre szabjuk, akkor a tér maga akár több száz kilométer is lehet. Ha tehát a régi módszert vesszük alapul, akkor részeként tudjuk csak erőinket bevetni, ami vereséghez vezet. Fontos az, hogy az erőket mélyen tagoljuk és észrevétlenül állítsuk fel őket. Ezzel biztosítjuk a meglepést és a siker lehetőségét a magunk oldalára billentjük.

Az első világháború közben már jelentek meg újabb fegyverek, mint például a harckocsi, vagy a repülőgép, ekkor még azonban felhasználásuk csak kezdetleges volt, mely ráadásul a mai viszonyok között felhasználásuk jelentősen módosult. A fenti fegyvereknek az előállításánál nagyban kell támaszkodni a polgári gazdaságra, hiszen ha az felhasználja ezeket, akkor sokkal könnyebb lesz felhasználni őket a hadsereg számára. Például a szovjet gazdaságban nagyfokú gépestés zajlott le a 30-as években, így rendkívüli módon megnőtt a páncélosok gyártásának a lehetősége és lehetővé vált a gyártókapacitás folyamatos növelése. De ezzel együtt a páncélosok gyorsabbá tételére vonatkozó kutatások lehetővé tették az újdonságok átranzsformálását polgári életbe, pl. a mezőgazdaságba.²¹

¹⁹ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.

²⁰ A vizsztulai hadjárat, in Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 72. 77. o.

²¹ A háború új kérdései, in Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 297. o.

Tuhacsevszkij először a repülőgépeket vette górcső alá. Kijelentette, hogy rengeteg kutatás zajlott és zajlik is a repülés területén. A kutatások fő célja a légierő sztratoszférához való emelése, amelyhez közel jutottak a nagyobb teljesítményű diesel-motor megjelenésével, amely csökkent a légkör repülőgépre gyakorolt hatását. Eközben a fejlesztők a sebesség további növelésén dolgoztak, vagyis a sugárhajtóművön, továbbá a szállítási kapacitás növelésén. Tuhacsevszkij számára a légierő emiatt új lehetőségeket is rejt. Úgy gondolta, hogy mivel a repülőgép jobb motorokat kap és magasan végzi a harctevékenységet, éppen ezért csökken a célpont elérésének ideje, másrészt a légvédelemnek nehezebb lesz elérnie a támadó légierőt. Ezzel párhuzamosan azonban a légvédelemnek is fejlődnie kell, növelni kell annak hatótávolságát, és automatizálni kell eszközeit. A szovjet katonai teoretikus szerint a szállítókapa­citás és a belső tér növelése a jövő háborújában lehetővé teszi majd nagyobb légideszant erők ledobását a célterületekre, továbbá növeli az ellátmány szállításának hatékonyságát a hadműveletek során.²²

Tuhacsevszkij rámutatott, hogy a harckocsik fejlesztésében előnyt jelent a szovjet gazdaság gépesítettsége, amely lehetővé tette a jobb és gyorsabb fejlesztést. Úgy gondolta, hogy a harckocsinál elsősorban a hatótávolságot és a gyorsaságot kellett növelni. A hatótávolságon elsősorban a terepjáró képesség növelését kell érteni, hiszen ez azt jelenti, hogy nem kell a vasúton, vagy gépkocsikon szállítani a páncélos erőket, hanem önállóan is képesek a hadműveleti területre érkezni és különféle terepszakaszokon képesek ellátni harc­feladatukat.²³ A gyorsaságra azért van szükségük, hogy az áttörés után nagy mélységbe hatoljanak az ellenség mélységében és minél rövidebb idő alatt kerítsék be az ellenséges erőket, egyúttal nekiszorítva azokat a frontálisan támadó erőkhöz. Tuhacsevszkij ezeket a páncélos erő­knek 76mm-es lövegekkel szerelné fel, emellett olyan elgondolásokat is leír, amelyek sokkal előrébb mutatnak.

A szovjet katonai gondolkodó olyan harckocsikat vízionál, amelyeket távirányítással működtetnek, hiszen ezzel egyrészt jelentős élőerőt képesek megspórolni a hadseregek, másrészt azt is tudta, hogy a páncéltörő tűz­érség gépesítése magasabb fokúvá vált, emiatt ezeket a harckocsikat sokkal zömökebbekre kell tervezni, hogy ellenálljanak a nagy tűzgyorsaságú és nagy erőt kifejtő páncélelhárításnak.²⁴ A jövő háborújában várhatóan az ellenség nagy mélységben épít majd ki védelmet, amelyeket aknákkal és műszaki zá­rak­kal tesz még inkább bevehetetlenné, ezért Tuhacsevszkij szükségét érezte műszaki harckocsik bevetésének is, melyek ezeket a zá­rakat megszüntetik. A szovjet teoretikus felhívta a figyelmet arra is, hogy természetesen nemcsak harckocsik törnek majd előre a mélységbe, hanem a gyalogság is, ezért ezt a fegyvernemet is gépesíteni kell, annak érdekében, hogy követni tudják a harckocsikat, másrészt pedig fel is tudják venni a harcot ellenük. Kiemelte, hogy a megnövekedett mélységgel lépést kell tartania a tűz­érségnek is, amely így fel tudja majd venni a harcot a mélységben szétbontakozott tűz­érségi eszközökkel, fel tudja majd

²² A háború új kérdései, in, Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 298-301.o.

²³ A háború új kérdései, in, Dr. Kovács József ezredes Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 301-305.o.

²⁴ A háború új kérdései, in, Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 304.o.

bontani az ellenséges aknazárat és képes lesz a bekerített ellenséges erők megsemmisítésére is.

A mély hadművelet támadó szellemű doktrína. Tuhacsevszkij a támadásnál két utat kínál a sikerhez: az egyoldalú és a kettős átkarolást. Véleménye szerint mindkettőnél nagyon fontos a meglepés és az erők álcázása. Az egyoldalú átkarolás akkor javallott, ha az ellenség és a mi erőink megegyezők. Ilyenkor fontos, hogy az ellenség egyik szárnyát, valamilyen földrajzi akadály (hegyek, dombok), vagy a tenger fogja. Ekkor nagy jelentősége van a tér kihasználásának és az ellenség lefogásának. A másik módszer a kettős átkarolás, melynek lényege, hogy az ellenség állásait két oldalról törjük át és a széleket megsemmisítsük. Ekkor is fontos a rejtés a meglepés céljából.²⁵

Ez utóbbi formánál azonban pár dolgot figyelembe kell vennünk. Az első a bénítás, vagyis el kell vonnunk az ellenség tartalékait a főcsapás irányától, így gyengítve meg a szárnyakat. Erre lehetőleg kicsivel nagyobb erőket alkalmazzunk, mint az ellenfél helyben lévő erői, azért, hogy el tudjuk hitetni vele, hogy a védműveinek rongálása után itt következik be a fő támadás. Ezt többféleképpen tudjuk megvalósítani. Az első lehetőség az, hogy korlátozott támadást indítunk a fő arcvonal ellen. A második az, hogy egy bizonyos terület feladunk a fő védelmi övben és az ellenséget erre az előre berendezett terepre csaljuk, ahol jelentős veszteséget okozunk neki, így jelentős tartalékokat kell erre a szakaszra vezényelnie. A harmadik lehetőség a légideszant alkalmazása.²⁶ Ebben a Szovjetunió vált úttörővé, Tuhacsevszkij már jelentős gyakorlatokat vezetett ezeknek az erőknek a bevonásával. Az volt az elképzelése, hogy az ellenség mélységében alkalmazza őket az ellenség erőinek előrevonásának megakadályozására, a hadtáp akadályozására, vagy a hírközlési rendszer zavarására és tönkretételére. Véleménye szerint a légideszantot az ellenséges erők közti hézagokba kell ledobni és megerősíteni úgy, hogy az képessé váljon zászlóalj szintű erők megsemmisítésére. Ezáltal nemcsak akadályozza az ellenség erőit, de képes a fő erő kifejtés harcát is támogatni és a gyorsabb térnyerést elősegíteni. A légideszantot természetesen nemcsak a fő erő kifejtés irányában lehet bevetni, hanem az ipari létesítmények ellen is, ezzel hosszabb távon az ellenséges állam teljesítőképességét lehet csökkenteni. Mivel a fő ipari létesítmények általában a légvédelem oltalma alatt állnak, ezért azt javasolta, hogy az ellátó üzemeket vagy a vasutat pusztítva éheztessek ki ezeket a központokat.

A kettős átkarolásnál az a cél, hogy miután behatolunk az ellenfél teljes mélységébe, ott a beérkező tartalékokat részenként semmisítsük meg. Ehhez jól jön a légideszant, de fontos a légierő szerepe is. Tuhacsevszkij a légierőt a háborúban csupán másodlagos szereplőnek tartja, a fő célja a bekerített erők megsemmisítése, a légideszant ledobása és a kapcsolattartás, a háterszág bombázása és a szállítás.²⁷ Nagy jelentőséget tulajdonított a technológiai fejlesztéseknek, így például előre látta a tévéképernyőről indítható bombázásokat, nagy

²⁵ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.

²⁶ A háború új kérdései, in: Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 301.o.

²⁷ A háború új kérdései, in: Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975. 301.o.

gondot fordított a rakéta technológia fejlesztésére és az atomkutatásokat is bőkezűen támogatta.²⁸

Az átkarolásnál fontos szerepe van a gyorsaságnak és az ellenség teljes lefogásának. Ha ugyanis az ellenségnek sikerült a tartalékait, vagy bizonyos erőit mozgósítani ellenünk, akkor átkarolhat minket, ezáltal pedig veszélybe kerülhet a légideszant és az átkarolást végző két szárny is.²⁹ Védelemben is fontos az erők mélységi tagolása. Tuhacsevszkij szerint a páncélos erőket közelebb kell elhelyeznünk a főerőkhöz, így azokkal képessé válunk gyors ellentámadás indítására. Kiemelte, hogy minden esetben mérlegeljük az ellenséges légideszant ledobásánál szóba jöhető helyszíneket, ezeket erősítsük meg gépesített erőkkel, hogy a beérkező ellenséges légideszantot megsemmisítsük. A főerőket pedig erősítsük meg páncéltörő fegyverekkel, hogy a beérkező páncéltörő deszantokat azonnal megsemmisíthessük.³⁰

A mély hadművelet támogatásában első helyen szerepel a korszerű szállítás. Az első világháború után a szállítás terén is jelentős változások történtek, ennek érdekében fontossá vált a nagy mélységben harcoló erők folyamatos utánpótlása. Tuhacsevszkij szerint ezt a feladatot a vasút már nem tudja megoldani, hiszen prognosztizálták, hogy az ellenséges légierő a vasúti csomópontokat fogja majd először bombázni, így ott nagy fennakadásokat képes okozni. Mindezek miatt megnőtt a légierő és a gépkocsik jelentősége. A légierő ugyanis rövid idő alatt képes nagy távolságokat megtenni és egyre jelentősebb készleteket is magával vinni, ám drága az üzemeltetése, jelentős az üzemanyag felhasználása, ráadásul infrastruktúrához, vagyis repterekhez kötött, ahonnan el kell szállítani a készleteket a csapatokhoz. Ebben jelentett újdonságot az, hogy a készleteket ejtőernyővel jutatták el a csapatokhoz, azonban ennek is vannak buktatói, mivel az ellátmányt az ellenség is megkaphatta, vagy a gépet lelőhette az ellenséges légvédelem is.³¹ Nagy jelentőséget tulajdonított Tuhacsevszkij a gépkocsikkal való szállításnak, amely megfelelő terepjáró képességgel rendelkezve képes nagy készleteket bocsátani a saját csapatok rendelkezésére, nagy mélységben képes tevékenykedni, olcsóbb az üzemeltetése és biztonságosabb a készletek épségének szempontjából. Tuhacsevszkij szerint szállító harckocsikat is hadrendbe kell állítani annak érdekében, hogy minél biztonságosabban juttathassuk el az ellátmányt a csapatokhoz. Nagyon fontosnak tartotta a gépjárművek üzemben tartását és folyamatos javítását, ezért Tuhacsevszkij nagyszámú szerelőbázis kialakítását tartotta szükségesnek a front teljes mélységében, hogy az elromlott, vagy javításra szoruló harcjárművek minél gyorsabban térjenek vissza a hadműveleti területre és lássák el ott a feladatukat

²⁸ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.

²⁹ Új kiképzési feladatok, in, Dr.Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 253.o.

³⁰ A manőver és a tűzérés, in, Dr.Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975..163-166.o.

³¹ A háború új kérdései, in, Dr.Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975..306-308.o.

Tuhacsevszkij a vezetésnél fontosnak tartotta azt, hogy mindig legyen a vezetőnek terve, másként fogalmazva a hadműveletet gyakorlatilag az elejétől a végéig tervezzük meg. Bár a hadműveletek során léphetnek fel nem várt fejlemények, vagy cselekmények, de ilyenkor Tuhacsevszkij fontosnak tartotta a változtatást. A hadműveleti terven Tuhacsevszkij az ellenség csomópontjainak, vagy erői részenkénti megsemmisítésének sorrendjét értette. Véleménye szerint a harcrendet úgy kell felépíteni, hogy minél inkább igazodjon a saját terveinkhez.

Mivel a háborúban állandóan változnak a körülmények, ezért a kis alegységektől önálló tevékenységet várt el. Mint mondta, nincs is annál rosszabb, hogy olyan parancsnok irányítsa a csapatokat, aki röviden tartja a gyeplőt, hiszen ekkor a parancsnok képtelen irányítani a csapatokat, így győzelmet is képtelen, vagy csak nagyon magas áron tudja elérni. A szovjet teoretikus síkra száll amellest, hogy fölösleges minden arcvonalon azonos erőket tartani, inkább összpontosítsuk őket oda, ahol biztos a siker, a többi helyen csak védekezésre alkalmas erőket hagyjunk – csak az összpontosított erők tudnak ugyanis kijutni a hadászati mélységbe, ahol döntő sikert érhetnek el.³²

Javasolta, hogy a parancsnokokat parancsnoki képesség, és ezután fontossági irány alapján osszuk szét a csapatok között. A parancsnoklást a megváltozott körülmények miatt Tuhacsevszkij rendkívül bonyolultnak és megfeszített üteműnek tartotta, ezért kiemelte a csapatgyakorlatok jelentőségét, hogy a parancsnok képes legyen eligazodni a későbbi valós hadműveletek vezetésében, melyek során a parancsnoknak egyszerre kell majd feldolgoznia a sok információt és irányítani a nagyszámú alakulatot. Mivel a légierő és a tüzérség rendkívül nagy odafigyelést, technikai tudást és folyamatos figyelmet igényel, ezért Tuhacsevszkij kiemelte a légierő és tüzérség tisztjeinek képzését is, és hozzátette, hogy a csapatok vezetésénél magas rangú tüzér és repülő tisztok segítsék a munkát.³³

Tuhacsevszkij a törzs munkájának áttekintésekor volt a legkritikusabb. A törzs munkáját végző tiszteknek ugyanis rendkívüli képességekkel kell rendelkeznie, például előrelátás, objektivitás, a rátermettség és az a képesség, hogy az intézkedést időben megtegyék. Fontosnak tartotta azt is, hogy a törzstisztek képzettek legyenek, ismerjék minden haderőnem, fegyvernem és szakcsapat tevékenységét, hiszen ezek nélkül nem képesek folyamatosan irányítani a hadműveleteket. Ezért is tartotta fontosnak például a Frunze Hadiakadémia működését. Miután elvégezték ugyanis az Akadémiát, a tiszteknek szolgálatot kell teljesíteniük több fegyvernemnél is, hogy átlássák az ott alkalmazott eljárásokat és hogy egyszerre több más haderőnemű, vagy fegyvernemű egység vezetését is képesek legyenek ellátni. A törzstiszteket csapat, vagy vezetési gyakorlatokon választják ki és azután irányítják majd át a csapatokhoz. Tuhacsevszkij megemlítette az állam vezető szerepét is a hadműveletekben, amely a propaganda és a külpolitika terén mutatkozott meg.³⁴

³² A háború új kérdései, in, Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 308-314.o.

³³ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.

³⁴ A háború új kérdései, in, Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 320-321.o.

Vlagyimir Kiriakovics Triandafillov

(Magaradzhi 1894.03.14.-1931.07.12.)

Triandafillov volt az első, aki jelentős tanulmányokat folytatott e téren és ő adta ennek az új hadműveleti formának a mély hadművelet elnevezést. Munkájában az előző háborúk tapasztalataiból indul ki, így például az első világháborúból, az orosz polgárháborúból és a lengyel-szovjet háborúból. És bár ez a mű az első világháború után íródott, magán viseli a világháború számos vonását. Triandafillov nagy hadseregek háborújáról ír, amelyek majd széles arcvonalon bontakoznak szét a harctevékenység megindulásakor. Triandafillov műveit társaitól eltérően én inkább Guderian művéhez hasonlítanám, mivel mindkettő nagyon sokat foglalkozik a hadseregek méretével, a felszereltséggel, és mindkettő rendkívül pontos számsorokat alkalmaz a hadseregek méretére vonatkozóan. Triandafillov kihangsúlyozza, hogy a lövészsorozatok és a légierő, valamint a tüzéség arányának összhangban kell lennie a várható feladatokkal. A lövészsorozatok várható sűrűségére találkozóharcnál és hevenyészett védelemben 10km-nél nem lehet több, míg előkészített védelem esetén már 5-6km-re zsugorodik. Egy támadó hadseregben a lövészhadosztályok ideális száma 12-18 hadosztály lehet. Általában 3 hadosztály alkot egy hadtestet, de támadás esetén ez lehet akár még 4 hadosztály is. Találkozó ütközetben ehhez jön még 4 tüzérezred, amely előkészített védelem esetén 3 ezreddel növekszik. Mivel ütközetben a veszélyes irányokban fontos a megerősítés ezért ott négy tüzérezredet kell hagyni és harckocsikkal tovább kell erősíteni, így Triandafillov egy 5 hadtestből álló hadsereghez 4-5 tüzérhadosztályt és körülbelül 8-12 harckocsi-zászlóalj alkalmazását javasolta.³⁵

A légierő megjelenésével fontossá vált a légvédelem kialakítása. Triandafillov a meglévő légvédelmi erők mellé javasolta még további 4-5 vadász-zászlóalj alkalmazását, és fontosnak tartja, hogy minden hadseregben legyenek légvédelmi erők rendelve a fontosabb körletek védelméhez. A szovjet teoretikus kiemelte, hogy a hadseregbe kellenek még műszaki erők is a folyókon való átkeléshez, valamint az aknamezők megtisztításához. Emiatt aztán jelentősen megnövekszik az arcvonal mérete, amely Triandafillov számításai szerint 50-100 km között változik. A hadsereg menetét úgy határozza meg, hogy a hadsereg az ellenségtől nagy távolságra több utat vegyen igénybe a jobb haladás érdekében, így a hadseregnek jelentős mértékben nő meg az arcvonala.³⁶ Amikor az ellenséghez körülbelül két napi járásra érnek, a hadseregnek csökkentenie kell az arcvonalát - lehetőleg pedig két, vagy három utat használjon. Ennél a távolságnál már ki kell küldeni a felderítést, hogy az ellenségről szerzett információk alapján fel tudja építeni a majdani harcrendet. Bár a légierő megjelenésével a légi felderítés is előtérbe került, ám ezt művében Triandafillov megbízhatatlannak tartotta.

³⁵ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969., 81-83.o.

³⁶ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.83-87.o.

Véleménye szerint a parancsnoknak meg kell határoznia a hadművelet mélységét, az első és a második lépcsőt, és rendelkeznie kell a tartalékokról is. A tüzéséget a támadás súlypontjára kell helyezni, a harckocsikat pedig oda kell irányítani, ahol kiváló a terep az alkalmazásukhoz. A bombázókötelékek a hadművelet kezdetén az ellenség 15-20 km-es mélységében kell tevékenykednie, ám ha az ellenségnek vannak gépesített erői, akkor akár 75-80 km mélyen is. A hadműveletek befejezéséig várhatóan körülbelül 7-10 nap telik el. Fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a hadművelet végrehajtása az arcvonalon nem lesz egyenletes, van hogy az egyik, van hogy a másik arcvonalon kell a sikert kifejleszteni.³⁷

Triandafillov a legfőbb hadműveleti formának a kettős átkarolást tartotta, amelynél a hadtesteknek oldalra kell mozognia, hogy átkarolja az ellenség erőit. Mivel eközben pedig csökken a sűrűség és egyúttal csökken a hadosztályok átütőereje is, a második arcvonalból a megerősítő hadosztályokat az elsőbe kell átcsoportosítani. Az átkaroló hadosztályokat – melyek élén törnek majd előre a harckocsik – meg kell erősíteni a tüzérezredek jelentős részével.

Ahhoz, hogy a csapás nagy mélységben is sikeres legyen, három tényezőre van szükség: a légierőre, a légi deszantra és a lovassági hadosztályokra. A légierőnek kell megakadályoznia az ellenséges tartalékok mozgását, szállítani az utánpótlást és a légi deszantot, valamint védelmezni a csapatok előrenyomulását és megszerezni a légi fölényt. A légideszant erők feladata az ellenség nagy mélységeiben való csapásmérés, a tartalékok előrevonásának megakadályozása és bevetethők egyfajta lövészalegységként is az ellenséges erők ellen. A lovashadosztályok állományába félig gyalogos feladatokra alkalmazott lovasság, félig pedig gépesített és motorizált erők tartoztak. Általában felderítőerőként alkalmazták őket a szovjet hadseregben, de emellett csapásmérő erőként is funkcionáltak. Képesek voltak rövid idő alatt bejutni az ellenség nagy mélységébe elzárni és megsemmisíteni az ellenség csoportosításait, illetve hatékony üldöző erőket lehetett belőlük kovácsolni.³⁸

Triandafillov szerint a védelemnek két fajtája van: a hevenyészett védelem és az előre kiépített védelem. A hevenyészett védelmet akkor tartotta célszerűnek, ha a támadás során nem sikerül a tüntető erőknek elvégezni a feladatukat és ezáltal is képesek feltartani az ellentámadást indító ellenséget.³⁹

³⁷ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.87-91.o.

³⁸ Triandafillov, Vlagyimir Kiriakovics :The nature of the operations of modern armies,London, Frank Cass kiadó,1994.,117-119.o.

³⁹ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.94-98.o.

Az előre kiépített védelmet pedig akkor tartotta elfogadhatónak, ha az ellenség jelentős létszámhátrányban van, és ezt a védelmi formulát addig kellett fenntartani, amíg ki nem vonták a hadsereget az arcvonalból, vagy pedig nem érkeztek meg a tartalékok, amelyekkel lehetőség lenne az ellenséges csoportosítás elleni ellencsapásnak. Itt körülbelül 10-12 nappal számolt, amely alatt sikerülhet kiépíteni egy sokáig tartható állásrendszert. Itt az volt a fő szempont, hogy könnyű legyen az állásokkal való kapcsolattartás és az állások közötti átcsoportosítás, illetve az ellenség minél nagyobb csoportjait kösse le, hogy lehetőség legyen a tartalékok bevonásával ellencsapást indítani és két tűz közé szorítani az ellenséget. Az előre kiépített védelem esetében az állásoknak rá kellett látniuk a szomszédos állásokra és a géppuska tűzzel lehetőleg fedezni a másik, szomszédos állásokat.⁴⁰

Triandafillov a szállítást döntően a vasútra bízta, bár amikor a fő művét megírta, már lényegében sikeres kísérletek történtek a légierő szállítóképességének növelésére és annak deszant módszerekkel történő kivitelezésére. Fontosnak tartotta leszögezni, hogy a vasúti csomópontokra is terjedjen ki a légvédelem, illetve azok esetleges bombázása után minél gyorsabban történjen meg a vágányok helyreállítása, különben a támadó hadsereg menetsebessége csökken és az utánpótlás szűkös áramlása miatt veszélybe kerül maga a hadművelet. Ennek alátámasztására számításokat is végzett, amelyben kimutatta, hogy 1 nap alatt, körülbelül 20 km vágányt lehet helyreállítani, így öt nap kell 100 km vágány helyreállításához, amely így öt nap lassú előrenyomulást hoz a csapatoknak. Nála is megjelenek a fedező hadsereg elmélete, amely azt jelenti, hogy nemcsak egy adott hadműveletnek van mélysége, hanem a hadászatban is lépcsőket kell kialakítani. Ezeknek a hadászati lépcsőknek az a feladata, hogy egyrészt az ellenség előrenyomulása és áttörése esetén a következő lépcső megállítsa azt, másrészt így az erők alkalmazása nagy harcterületen folyik, és ezáltal a második lépcső is sikeresen be tud avatkozni az előtte lévő hadsereg hadműveletibe – mint tartalék, vagy mint az hadműveletet az ellenség területeire áttevő erő.⁴¹

A fentiek miatt aztán megváltozik a vezetés is. Triandafillov aláhúzta, hogy a katonai vezetőknek nagy törzsre van szükségük, amelyek összefogják a hadműveletben részt vevő erőket. Megnövekszik az információ mennyisége is, ráadásul a hadműveletek megnövekedett méretei miatt a törzs részei szétagolódnak a hadműveleti területen és lesznek a törzsnek olyan tagjai, amelyek a hadműveleti területtől akár 100 km-re irányítják a tartalékokat a szétbontakozási területre. Fontossá vált a nagy kiterjedés miatt az összeköttetés a törzs különálló részei között, amely szükségessé tették a rádió megjelenését és katonai alkalmazását. Ezen kapják ugyanis a parancsnokok a fontos információkat a parancsnokságtól, és az alárendelt alakulatokkal is ezzel kommunikálhattak. A parancsnokok ugyanis a rádió segítségével képessé váltak a hadműveletek összefogására és a hadműveleti siker kifejlesztésére is.⁴²

⁴⁰ Triandafillov, Vlagyimir Kiriakovics: The nature of the operations of modern armies, London, Frank Cass kiadó, 1994., 119-123.o.

⁴¹ Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969., 104-108.o.

⁴² Triandafillov, Vlagyimir Kiriakovics: The nature of the operations of modern armies, London, Frank Cass kiadó, 1994., 165-170.o.

Georgij Szamiljovics Isszerszon

(1898-1976)

Isszerszon fő műve A hadműveleti művészet fejlődése. Ennek előszavában a szerző leszögezi, hogy az első világháború után új tapasztalatok és tünetek jelentkeztek a hadügyben, amelyek a katonai erők számára rengeteg új kihívást jelentettek. Ezeket az új tapasztalatokat és jelenségeket igyekeztek feljegyezni és a gyakorlatban azokat felhasználni. Ezekből a tapasztalatokból aztán egy új rendszer alakult ki, amelyet igyekeztek az új kihívások megoldására felhasználni. Bár Isszerszon elismeri, hogy ez a rendszer nem teljes és tökéletes, csiszolni kell még rajta, valamint néhány problémát tüzetesebb módon kellene áttanulmányozni, de ezt az új rendszert már képesnek látja a modern háborúk megvívására.⁴³

Isszerszon a hadműveletekben egyfajta fejlődési utat látott megvalósulni. Ezt a könyvében 3 fázison keresztül mutatta be. Az első a ponthadászat korszaka, amely a napóleoni háborúktól kezdve egészen a német egységért vívott háborúkig tart. Ennek az a lényege, hogy az erők általában külön utakon menetelnek eltérve a korábban alkalmazott eljárásoktól, melyek gyakorlatilag egy masszát alakítottak ki a hadseregekből. Ám amikor a hadsereg már közel ért az ellenséghez, akkor ezek a szétagolt egységek megkezdik az összpontosulást, és a különálló hadtestek egy hadsereggé válnak. Ezt követi a döntő ütközet, amelyben a szemben álló erőknek minden tartalékuk azt a célt szolgálja, hogy a teljes ellenséges erőt megsemmisítse. Mivel pedig ezek a csaták pontokat is jelölnek, ezért nevezi ezt a kort Isszerszon a ponthadászat korának. Mint láthattuk a hadjárat kezdetén az erők szétagolása miatt jelentősen megnövekszik az arcvonál, viszont a döntő csata elérésekor összezsugorodik. Így gyakorlatilag bizonyos mértékig megfigyelhető az arcvonál megnövekedése a korábbi korokhoz képest. A korban alkalmazott fegyvereknél megfigyelhető az a tendencia, hogy a fegyverek csak nagyon közelről okoznak halálos sebeket az ellenségnek és a tüzéség is csak a látóhatár területén képes hatásosan beavatkozni a küzdelembe. A hadseregek utánpótlását általában szekéren szállították, kijelölt utakon, amely bizonyos mértékben csökkentette a hadseregek működési sávját.⁴⁴

Isszerszon rendszerében a következő a vonalhadászat korszaka volt, amely az 1870-es évektől 1914-ig tartott. Ekkorra már jelentős fejlődésnek mutatkozott meg a hadügyben: megjelentek a tömeghadseregek, a minőségileg jobb és pontosabb fegyverek, valamint a nagyobb hatótávolságú tüzéségi lövegek. Ekkor már jelentősen kiszélesedett az arcvonál is, amely elérheti a 100 km-t. Ebben az időszakban már akkora volt a hadseregek mérete, hogy nem kellett minden erőnek ugyanazon csatatéren lennie, hanem a hadtestek és a hadosztályok is képesek voltak az önálló tevékenységre. Mivel a fegyverek minél jobb kihasználása a cél az ütközetekben, ezért a hadseregek vonal alakban állnak fel, hogy a tüzüik mind hatásosabb legyen.

⁴³ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in, Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969., 32-34.o.

⁴⁴ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in, Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969., 34-38.o.

Az egyesülő magasabbegységek egységes tevékenységüket immár nem csak egy adott harcterületen, hanem a tevékenységük révén összpontosítják. Minden hadosztálynak meghatároznak bizonyos elérendő célokat, amelyek egy nagy elgondolás mentén válnak egésszé. Mivel a harctevékenységek széles arcvonalra terjednek ki, ezért megnőtt az utánpótlás fontossága is, amelyet a vasút kell biztosítani. A vasút főleg az ipari forradalom alatt vált a közlekedés és a kereskedelem fontos részévé, és Bismarck meggyőzte Poroszországot, hogy a vasút fejlesztése fontos a porosz hadászati célok sikere szempontjából. A vasúttal lehetőség nyílt a csapatok gyors összpontosításra, az ellenség meglepésére és a tartalékok gyors szállítására is.⁴⁵

Isszerszon művében a harmadik vizsgált korszak a világháború kora lett. Véleménye szerint ekkor már hatalmas, minden eddiginél nagyobb méretű hadseregek jelentek meg a hadszíntereken, amelyeket már jóval fejlettebb fegyverzettel láttak el. Óriási léptékű volt a tüzéség fejlődése, amely már jóval nagyobb távolságokra volt képes tüzelni, mint a porosz háborúban jelen lévő elődei. Isszerszon szerint erre a korra fejeződött be a vonalhadászat alkalmazása is. A vasút továbbra is fontos szerepet játszott a hadseregek szállításában, és mivel a hadseregek nagy tömegben haladtak az arcvonalon, így ez is hatalmas növekedésnek indult.⁴⁶ A világháború kezdetén ezt is mozgó háborúnak gondolták, ám később a németek a vonalhadászat módszerével próbálták meg elfoglalni a francia állásokat, ám azok sikeresen visszaverték a támadásokat. Ekkorra történt meg Isszerszon szavai szerint a védelmi fegyverek szerepének megnövekedése a támadókéval szemben.

Az állások elfoglalása nagy nehézséget állított mind a két szembenálló fél elé: a probléma csak 1918-ban a háború végén oldódott meg, ám akkor sem tudták teljesen megoldani a hadművészeti problémákat. A világháborúban új fegyverek jelentek meg a hadszíntereken, melyek közül kettő, a harckocsi és a repülőgép jelentős hatást gyakorolt a későbbi korszak hadtudományára. Ezeknek a fegyvereknek a fejlesztésével megfordult az előbb említett állítás, tehát már a támadó fegyverek kerültek fölénybe a védőkkel szemben.

A szárazföldi küzdelmeket tekintve kiemelkedő jelentőségűvé vált a harckocsi, amely képes volt hatásos tüzellel támogatni a támadó gyalogságot és képes volt akár önállóan megrohamozni az ellenség kiépített állásait. A folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően megnőtt a manőverező képessége és a gyorsasága, így az áttörés mellett képessé vált az ellenség megkerülésre és az átkarolásra is. A fentiek mellett fokozatosan javult a harckocsik terepjáró képessége is, tehát már több fajta terepen is képes mozogni, vagyis nem kellett a kiépített úthálózatot birtokba vennie.

⁴⁵ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in, Ölvedi Ignác, alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969., 43-44.o.

⁴⁶ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in, Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.39-51.o.

A másik fontos fejlődés a repülésnél következett be: a repülőerők képessé váltak nagy távolságok leküzdésére, hatalmas pusztító erejükkel bombázásokra az ellenség teljes mélységében, de emellett képessé váltak a szállítófeladatok ellátására is.⁴⁷

A védelem kérdését tekintve Isszerszon megállapította, hogy ennek fejlődése sem maradt le a támadók fejlődésétől: ekkor jelentek meg, illetve fejlődtek tovább az aknák, a különféle műszaki záruk és a vasbetonból készült erődök. Ezeknek Isszerszon újfajta hadműveleti jelentőséget tulajdonított, megemlítette a francia és a német erődítéseket, jelentős erőt tulajdonított nekik, de úgy gondolta, hogy a légi deszant képes lesz ezeket az erődöket semlegesíteni. A szovjet teoretikus szerint a jövő háborújában az arcvonalak szélessége tovább nő majd, így megkérdőjelezi azokat az elméleteket, amelyek szerint a kis hadsereggel kis arcvonalakon vívott háború lesz a jövő háborúinak forгатókönyve.⁴⁸

Isszerszon úgy gondolta, hogy a nagy arcvonalakon természetesen nem egyenletesen kell az erőket elosztani, lesznek olyan szakaszok, ahol a fő csoportosítások kapnak helyet lesznek, ahol kisebb erők kapnak védelmi feladatot előre berendezett terepszakaszon és lehetnek hézagok is a védelemben. Véleménye szerint ezekre a terepszakaszokra az esetleges ellenséges támadás esetén képesnek kell az erőket gyorsan átcsoportosítani, mely feladatban a légierőnek és a vasútnak szánt döntő szerepet. A műszaki záruk jelentőségét az ellenséges csapatok mozgásának lassításában látta.

A saját erők mélységi csoportosítását hangsúlyozta, egyrészt az ellenséges légítámadások veszélye miatt, másrészt a fokozatosan erősödő csapásokat csak mélységből képesek ezek az erők végrehajtani. Mivel az ellenség nagy távolságokra képes hatni az új fegyverzettel, ezért célszerű a saját csoportosításokat már az ütközetbe vetés előtt kialakítani. Isszerszon véleménye szerint a nagyobb államok nem képesek azonnal minden katonájukat harcba vetni, ezért fontos, hogy megszervezzük az egymás után következő lépcsőket. Kiemelte, hogy minden ország tart fedező hadseregeket a határon, amelyeket a háborúban a következő lépcsők követnek, így a hadműveletek mélysége több száz kilométer is lehet. Mielőtt tehát a hadvezér felállítja a harcrendet, gépesített alakulatokat küld ki, amelyek felderítik a területet, majd harcba bocsátkoznak az ellenség erőivel és megkezdik a pusztításukat. Közben a légierő is megkezdik a tevékenységét a légi fölény kivívása érdekében, a vasút segítségével pedig megérkeznek azok a magasabbegységek, amelyek gépesített alakulatokkal is fel vannak töltve és megkezdik a harctevékenységet.⁴⁹

⁴⁷ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in, Ölvédi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969., 52.o.

⁴⁸ Dr. Száva Péter alezredes: A páncélos háború elméletének képviselői, Charles De Gaulle, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1977., 137-156.o.

⁴⁹ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in, Ölvédi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969., 60-63.o.

A parancsnok számára új követelmény jelentkezik: meg kell szerveznie az új alakulatok kiszállítást a harcmezőre és közben pedig úgy kell gazdálkodnia a harcban már részt vevő erőivel, hogy a harctevékenységben ne álljon be szünet mind addig, amíg a tartalékok be nem érkeznek. Miközben a magasabbegységek megkezdik a harcukat és a harcászati mélységben sikereket érnek el, a hadműveleti siker kivívása az elővéd szerepében eddig tevékenykedő gépesített, vagy lovas erőkre vár majd. Ezek az erők átkarolással hadműveleti mélységbe fejlesztik tovább a támadást, miközben a légierő szüntelenül bombázza az ellenség tartalékait. A légierő és a mélységben harcoló légideszant erők együttes tevékenységének célja hogy a gépesített vagy lovas erők időt nyerjenek a siker kifejlesztése érdekében. Isszerszon szerint fontos a megfelelő csoportosítás, pontosabban fogalmazva a megfelelő mélységben csoportosított erő, hiszen minél inkább az ellenség mélységében folyik támadásunk, annál inkább nő az ellenséges erők ellenállása. Ezért fontos, hogy erőinket pedig ne külön-külön hanem nagy csoportosításokban vessük be, így válunk képessé az ellenséges erők ellenállásának nagy mélységben való leküzdésére.⁵⁰

Isszerszon vezetésről szóló nézeteinek egy részét már fentebb ismerttettem, azonban fontos kiegészíteni az alábbi, a katonai vezetőről szóló részekkel. A katonai vezető legfontosabb feladata az, hogy megszervezze az erők fokozatos harcra vetését az ellenség mélységében, megkapja és feldolgozza az ehhez szükséges információkat és vezesse a csapatokat. A vezetésben a segítségére van a törzs, amely szintén mélységben tagolódott, de megjegyzendő, hogy a hadműveleti törzs a harcállásponton van a hadvezérrel, és segít a csapatok irányításában. A törzs többi része segít kapcsolatot tartani a csapatokkal és az alárendelt csapatokkal, továbbá szervezi a beérkező erők kiszállítását a hadműveleti területre. A szovjet teoretikus véleménye szerint a parancsnokkal szembeni fontos követelmény, hogy tartózkodjon a harcálláspontjában, legyen képes idejében reagálni a kialakult helyzetekre és tartson fenn állandó kapcsolatot az alárendelt parancsnokokkal, amelyben a rádió és a távvezetékek segítik. Isszerszon kritikaként megjegyezte, hogy nem tartja túlságosan kidolgozottnak a mély hadműveletek vezetését és irányítását, ezért újabb és újabb szabályzatok kiadását szorgalmazza a parancsnokok és az egységeik felé azért, hogy mindenki képes legyen elsajátítani a mély hadművelet elveit.⁵¹

⁵⁰ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in, Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.,63-65.o.

⁵¹ Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.,65-68.o.

A Szovjetunió és a Vörös Hadsereg a háború előtt

A sztálini iparosításnak köszönhetően a szovjet ipar teljesítőképessége folyamatosan nőtt, egyúttal nőtt az iparba befolyt össze mennyisége is (103 milliárd rubelről 182 milliárd rubelre), mely folyamatok hatására új gépeket állítottak munkába az üzemekben, új gépgyárakat építettek és természetesen nőtt a honvédelmi beruházások száma is. Ennek ellenére kevés volt a szakképzett munkaerő, szervezeti viták voltak a gyárakban, ráadásul az új konstrukciók terveit a központi irányítás hatalmas bürokráciáján olyan hosszú időbe telt engedélyeztetni, hogy mire elfogadták, addigra már egy újabb konstrukció is megjelent. Az iparosítással egy időben nőtt a gyárakban a munkaidő is, ami sokszor több mint 8 óra volt. A minőségi javulás elérése érdekében minőségellenőrzést vezettek be, és a gyárakat nem lehetett a munkaidő leteltéig elhagyni. Ha valamit elrontottak a munkások, vagy a gyárigazgató rosszul vezette a gyárat és nem engedelmeskedett a felsőbb akaratnak, akkor ez súlyos büntetést vont maga után. Meg kell említeni a GULAG-táborok rendszerét, amelyben a politikai foglyok embertelenebb körülmények között sokkal többet dolgoztak a bányákban, vagy az ipari üzemekben, mint az átlagos munkások.⁵²

1939-ben elfogadták az általános hadkötelezettségről szóló törvényt, melynek értelmében a sorkötelezettség alsó korhatár 19 év volt, ám a középiskolásoknak a 18. életév betöltése után már be kellett vonulniuk katonai szolgálatra. Ezzel együtt növekedett a kiképzésre szánt idő, alparancsnokok esetében a légierőnél és a szárazföldi haderőnemenél 2-3 év, míg a haditengerészetnél 5 év volt. Új katonai kiegészítő parancsnokságokat szerveztek a határterületeken és az autonóm köztársaságokban, amelyek új működési szabályzatot kaptak. A Vörös Hadsereget békeidőben a Honvédelmi Népbiztos, háborúban a Katonai Főtanács irányította, amelynek tagjai voltak a Honvédelmi Népbiztos, a helyettesei, a Központi Bizottság Politikai Osztálya egy tagja, ám a fontos kérdéseket valójában Sztálin és a Politikai Iroda döntötte el. A Vörös Hadsereget a Vezérkar, a népbiztos helyettesek a fő és központi csoporthőnökök vezették.⁵³

A szárazföldi fegyvernem egyik fő erejét a lövészhadosztályok adták. Egy lövészhadosztály állományába 3 lövész, 2 tüzérezred, egy páncéltörő, illetve egy légvédelmi tüzérosztály, valamint híradó zászlóalj és hadtápcsoport, összesen 14500 fő tartozott. 1941-ben 800 000 fő vonult be, és a háborús készülődésnek megfelelően, valószínűsíthetően az ellenség megtévesztését célozva rengeteg lövészhadosztály alakult.⁵⁴

Ezeknek a hadosztályoknak nagy része csökkentett létszámú volt, akadt olyan hadosztály, amely nem is kapott megfelelő kiképzést a háború előtt. Emiatt 1941. május és október között egy nagy hadgyakorlatot akartak tartani, hogy növeljék az állomány kiképzettségét.

⁵² Kun Mikós: Sztálin alkonya, Budapest, Unicus kiadó, 2012., 303.o.

⁵³ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970., 153-154.o.

⁵⁴ Vasziljevskij, Alekszandr Mihajlovics: A vezérkar élén, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 116-118.o.

A harckocsik tekintetében a KV és a T-34-es típusok kiváló konstrukciók voltak, ám az összes harckocsit tekintve, a 25000 darabos állományból csak 1861 harckocsi volt KV-1-es és T-34-es, a többi csak elavult T-25-ös és BT-1-es harckocsi volt. A harckocsik gyártása terén sok nehézség volt, ráadásul 1938-ban megszüntették a gépesített hadosztályokat, csak 1940-ben állítottak fel belőlük 9-et, majd 41 májusában 20-at, ám ezeknek nem volt megfelelő mennyiségű és minőségű harckocsija⁵⁵

A tüzérségnek 29637 tábori löveg és 52 407 aknavető állt rendelkezésére, tartalékban volt továbbá 60 tarackos és 14 ágyús ezred. 1941 tavaszán kezdték meg további 10 páncéltörő tüzérezred felállítását, de ezt a háború kezdete előtt nem fejezték be. A vontatott tüzérség mozgását rendkívül nehezítette a terep, rossz volt a terepjáró képességük. A tüzérség felszerelését Grigorij Kulik tábornokra bízta, aki nem azonban bízott a tüzérségben, nem is értett a fegyvernemhez, emiatt többször elszabotálta a rábízott munkát, és neki köszönhetően nem indult meg 1941-re a Katyusák sorozatgyártása, és a 82 és 120mm-es aknavetők sem jutottak ki időben a csapatokhoz.⁵⁶

Nagy hiány volt a hadseregben a híradó csapatokból, megpróbálták növelni a létszámot és javítani az állomány kiképzését és felszerelését, de a háború előtt még mindig kevés volt a létszám. A helyi szolgáltatók elégtelen minőségű és mennyiségű készülékkel rendelkeztek, a parancsnokok nem használtak rádiót, hanem távirón keresztül bonyolították le az üzeneteiket. Még földalatti kábel sem volt. Mindezen hiányosság a csapatok vezetésére hatott katasztrofálisan a háború időszakában.

A légierőnek 17745 repülőgépe volt, ebből 3719 volt modernnek tekinthető. Ezeket az új repülőgépeket kiváló tervezők alkották meg: Szergej Vlagyimirovics Iljuszin(IL-2), Artyom Ivanovics Mikojan(MIG-3), Vlagyimir Mihajlovics Petljakov(JAK-1). Azonban a szovjet ipar nem volt képes megfelelő minőségű gépeket előállítani, a gépek 75-80%-a elmaradt a német repülőgépek szintjétől, a csapatok 21%-nak voltak korszerű repülőgépei. Ekkor alakították ki a légierő szervezeti szintjeit is, amelyek a háború végéig érvényben voltak. Az átalakítás során 190 új repteret készültek építeni, ezek nagy része azonban a háború kezdetére sem készült el.⁵⁷

⁵⁵ Rotmisztróv, Pavel Alekszejevics: Az idő és a harckocsik, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó,1975., 85-98.o.

⁵⁶ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,157-158.o.

⁵⁷ Vasziljevskij, Alekszandr Mihajlovics: A vezérkar élén, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó,1975.,117.o.

A Vörös Hadsereg állományában öt új légi deszant hadtestet állítottak fel 1941 áprilisában, azonban ezek nem rendelkeztek megfelelő felszereléssel, ezért lövészadosztályokká szervezték ezek át. A Szovjetunió légvédelmét tekintve légvédelmi övezeteket hoztak létre az országban, amelyek egyelőek voltak a katonai körzetekkel. Ezeket kisebb légvédelmi zónákra osztották, amelyeken belül kiemelt légvédelmi objektumok helyezkedtek el. Ezeknek az állománya nagyrészt közepes és könnyű lövegekkel volt felszerelve, nehéz lövegekből csak nagyon kevés állt rendelkezésre. Csupán Moszkva és Leningrád volt új légvédelmi ütegekkel és új felderítő egységekkel felszerelve. A védelemre szánt harci gépeknek a 40%-a volt csak bevezethető, azt is más célra alkalmazták, a légvédelmi géppuskák 70%-a, a fényszórók fele hiányzott. Nem volt kidolgozva a légvédelmi rendszer, de ehhez nem is volt megfelelő technika.⁵⁸

A fiatalok, mielőtt beléptek volna a hadseregbe, folyamatos felkészítésben részesültek. Ezt a szovjet hadseregben Osoaviahimnak hívták és ez a mozgalom 1941-re már 13 millió tagot számlált. Emellett természetesen tisztképzés is folyt az országban a Frunze Katonai Akadémián. A kiképzett tiszteket Zsukov marsall kiválóan értékelte, de emlékirataiban úgy vélte, hogy a modern háborúk szempontjából több fontos anyagot nem tanítottak a diákoknak, például a találkozóharcot, a kényszerített visszavonulást és a bekerítésben vívott harcot, amelyeknek a kadétok nagy hasznát vették volna Barbarossa-hadművelet védelmi harcai alatt.⁵⁹

Sztálin rettegett a saját főtisztjeitől, attól félt, hogy megdöntik a hatalmát. Nem volt jó a viszonya Tuhacsevszkijel, Isszerszonnal, sem pedig Frunzéval, aki korábban szívműtét közben meghalt, valószínűleg a szovjet tisztoztatás likvidálta. 1937-ben aztán Sztálin utat nyitott a nagy tisztoztatásnak (Csiszka). A főtiszteket őrizetbe vették, brutális kihallgatásokon kényszerítették őket, hogy hamis tanúvallomásokat írjanak alá, majd koncepciós perekben kivégezték őket. A Vörös Hadsereg irtózatossá szenvedett. Öt marsalljából hármat, 15 hadseregarancsnokából 13-et, 195 hadosztályparancsnokából 110-et, 406 dandárparancsnokából 186-ot végeztek ki. Emiatt nagyrészt fiatalabb, tapasztalatlanabb, valamint hozzá nem értő tisztek kerültek vezető pozícióba, ami a Barbarossa-hadművelet alatt megbosszulta önmagát, hiszen a tisztek képtelenek voltak irányítani a csapataikat, vagy válaszolni a németek villámháborús taktikájára.⁶⁰

A hadsereg mozgását és utánpótlását nagyban nehezítette, hogy a Szovjetunióban nagyon rossz minőségű úthálózat volt, a hidak pl. nem bírták el a harckocsikat. A legmegbízhatóbb szállítási forma a vasút volt, de itt is nagy lemaradások voltak a német vasúttal szemben: a német vasutak áteresztőképessége, a nyugati határon 220 szerelvény, míg a szovjet vasúté 84 szerelvény volt naponta. Ez egyébként rendkívül nagy gondot okozott a németeknek, akiknek nehéz volt átállni az oroszok jóval nagyobb nyomtávjára, ezért kevesebb utánpótlás jutott az előretört német erőknek.

⁵⁸ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,162.o.

⁵⁹ Vasziljevskij, Alekszandr Mihajlovics: A vezérkar élén, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó,1975..117-118.o.

⁶⁰ Keegan, John: A második világháború, Budapest, Európa Kiadó, 2008.,115-123.o.

A szovjet erők hadászati terveiben Ukrajnát tekintették a támadók fő célpontjának a terület nemzetgazdasági jelentősége miatt, ezért ezt jobban megerősítették Belorusszia rovására. A háború kezdetén azonban emiatt csapatokat kellett átdobni Belorussziába az ottani védelem megerősítése érdekében. A szovjet vezetés bízott a határok mellett kiépített erődrendszerben is, de ezek elavult elveknek megfelelően voltak kiépítve, valamint nem voltak megfelelően ellátva tüzérségi eszközökkel.⁶¹

A háború kezdetén ezek erődök azonban nem állították meg a német erőket, mert azok páncélos ékeikkel gyorsan megkerülték és bekerítették az ottani erőket. A statikus védelemnek a nyílt, sík terep egyébként sem kedvezett. Az erődökre épített védelem főleg a mély hadművelet doktrínájában jelent meg: a fő feladatuk az volt, hogy lassítsák és megállítsák az ellenséget, és innen indítsák meg a szovjet csapatok az ellentámadást. De egy gépesített és támogató légierővel rendelkező ellenféllel már nem sokat értek ezek az erődök. Az erődöket támogató tüzérségnek kevés volt a löszere, ráadásul a technikát közel vitték a csapatokhoz, ami a bekerített erők felszámolását követően a németek kezére került. A szovjet vezérkar úgy vélekedett a háború kitörése előtt, hogy a határon lévő erők nem tudják visszaverni a támadó ellenséget, ezért két összefegyvernemi magasabbegységet előrevontak a határra 1941 májusában. A tüzérség egy részét azonban nem vonták előre, mivel éleslövészettel egybekötött gyakorlatot tartottak. Az erőket így egymás mellett, kellő mélység nélkül helyezték el a határon, ami lehetővé tette a németeknek a szovjet erők gyors bekerítését. A szovjetek a rendelkezésükre álló harckocsikat nem összpontosították, hanem az alakulatokat szétszórták a határ mellett. A lövészhadosztályok nem voltak kellőképpen feltöltve, és bár 149 hadosztály állt a határon, ennek mindegyike kb. 8000 katonával rendelkezett a teljesen feltöltött hadosztályok 14500 fős létszámához képest. A híradás fentebb leírt problémái miatt a szovjet katonákhoz csak késve jutott el a parancs az ellentámadásra, pedig már voltak olyan korábbi tervek, amelyek számoltak egy német támadás lehetőségével. Ezeket a terveket azonban nem tudták érvényesíttetni, mivel Sztálin maga nem számolt a Német Birodalom támadásával, sőt a Barbarossa megindulásakor azt egyes regénát tábornokoknak tulajdonította, hogy háborúba taszítsák Németországot a Szovjetunióval.⁶²

⁶¹ Nagoroski, Andrew: A legnagyobb csata, Sztálin, Hitler és a küzdelem Moszkváért, Budapest, Park Kiadó, 2009., 50-51.o.

⁶² Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,

A Wehrmacht

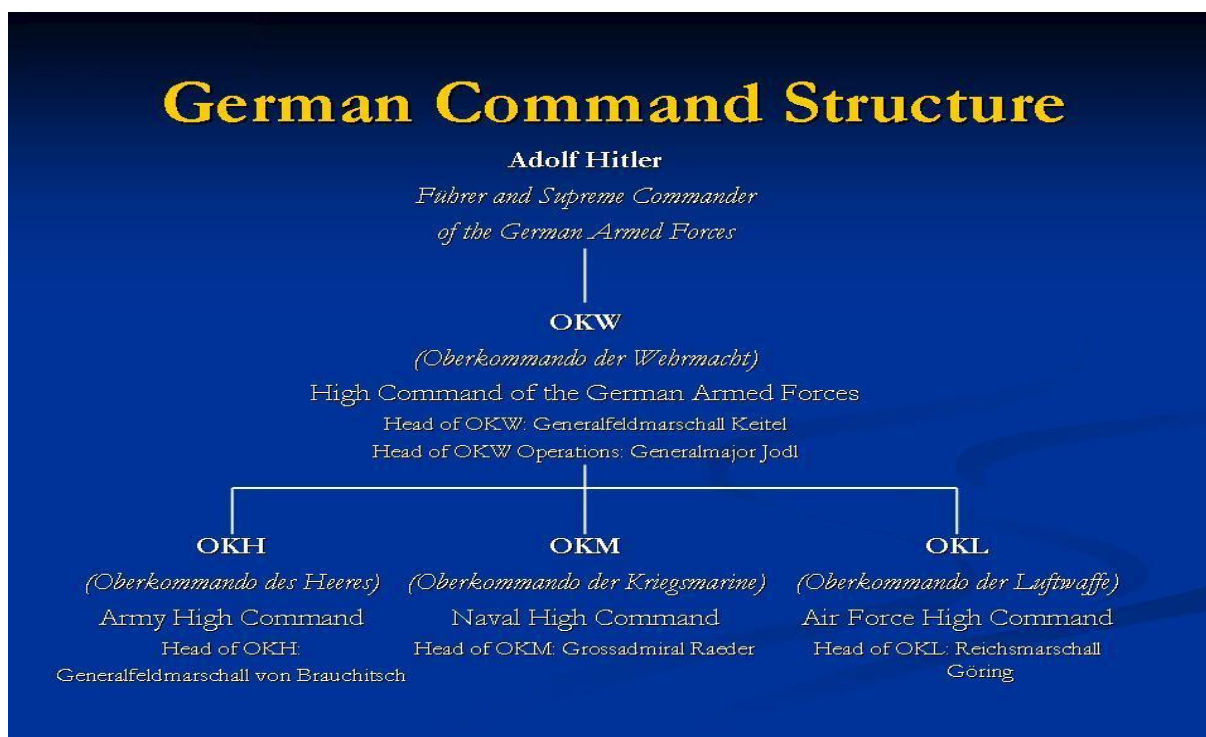

Figure 1. German Command Structure
63

A Wehrmacht legfőbb vezetője Hitler volt. Németország számára a második világháború első időszakában az volt a legfontosabb, hogy gyors hadműveletekben legyőzze a nyugati országokat és a Szovjetuniót, majd nyersanyagkészletükkel megszervezzék az iparukat, így biztosítva a német dominanciáját. Elhúzódó háborúra emiatt nem készültek fel, így az ipart sem állították át arra, hogy a hosszú távú háborút elviselje.

A fő probléma a hadseregen belül Hitler és a tábornokok viszonyok között volt. Hitler 1935-ben leváltotta Werner von Blomberg tábornagyot a vezérkar éléről és Werner von Brauchitsch vezértábornagyot helyezte a helyére. Ugyanebben az évben a Führer közeli kapcsolatot akart a párt és a hadsereg között, ezért a Szárazföldi, a Légi és a Haditengerészeti Haderőnem Legfelsőbb Főparancsnoksága fölé helyezte a Haderő Legfelsőbb Főparancsnokságát (Oberkommando der Wehrmacht). Ezzel megszűnt a hadsereg autonómiája, pedig a hadsereg önálló tradíciókkal rendelkezett. Az OKW összekötötte Hitler a vezérkarral, ráadásul sok náci hivatalnokot ültetett az OKW-ba. Wilhelm Keitel tábornagy volt az OKW vezetője, a Hadműveleti Osztályt pedig Alfred Jodl ezredes, későbbi vezérkari

⁶³https://www.google.hu/search?q=oberkommando+der+wehrmacht&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=m_qE_Ut_UOeWK4wTjvoHoBg&ved=0CacQ_AUoAQ&biw=1821&bih=857#q=oberkommando+der+wehrmacht&tbm=isch&facrc=&imgdii=&imgrc=a4Qbu_tline0XtM%3A%3BJpYlrmKlAhxygM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.coleshillhouse.com%252FCART-Images%252FOp%252520Sealion%252520Primer%25252001.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.coleshillhouse.com%252Fthe-threat-from-germany-operation-sealion.php%3B960%3B745, Letöltés ideje:2013.11.14.,18:45

főnök vette át, akik Hitler lekötelezettjeinek számítottak. Emiatt nem volt önálló műveleti tervezés, ami a hadműveletek kudarcához vezetett.⁶⁴

Az OKW sem készített gazdasági terveket egy hosszú háborúra és nem volt jól megszervezve a hadsereg járműveiknek ipari termelése, és nem tudták kielégíteni az igényeket. Az OKH(a Szárazföldi Haderőnem Legfőbb Parancsnoksága) vezette és gyakorolta az ellenőrzést a hadseregcsoportok, hadseregek, hadtestek, hadosztályok felett. Hitler az OKW irányításával függetleníteni tudta magát a tábornokok befolyása alól. Amíg a Wehrmacht sikereket ért el Lengyelországban és Franciaországban, Hitler a katonai génusz szerepében tündökölt. Ahogy a szovjet fronton vereségek érték a németeket, Hitler elbocsájtotta a tábornokokat, olyan embereket ültetett a helyükre, akikben feltétlenül megbízott. Ezután pedig igyekezett stabilizálni az arcvonalakat. Ilyenkor saját hadműveleteket tervezett, és meg sem hallgatta a tábornokait arról, hogy ez helyes e vagy sem. A hadműveletek alatt nagy problémát okozott a bürokrácia, főleg akkor, amikor az arcvonalakon rendkívül nehéz szituációk álltak be.⁶⁵

A német tábornokok köszönhetően a német katonai iskoláknak kiválóan képzettek voltak. A német tiszteknek hosszú csapatszolgálatot kellett teljesíteniük, hogy minél jobban beilleszkedjenek a csapatokhoz, és hogy kiválóan kommunikáljanak velük a későbbi hadműveletek alatt. A kiválasztás is rendkívül precíz volt, csak igen kiváló parancsnokok szolgálhattak magas beosztásokban. A harcmezőn akkor tudtak a legjobban teljesíteni, ha szabad kezet kaptak a hadműveletek vezetésében és az erők kiválasztásában. A hadműveleteket rugalmasan vezették, hiszen a német katonai iskolák oktatásának célja a harcmezőn való problémamegoldás előnyben részesítése volt.⁶⁶

A szárazföldi haderőnemet, illetve annak fegyvernemeit tekintve a német gyalogságnál megkülönböztethetünk nehéz, könnyű, rendőrségi és paramilitáris alakulatokat. A gyalogságot támogatta a többi fegyvernem is, ezért értek el nagy sikereket a hadműveletekben. A német gyalogság ráadásul a közelharcban is kiváló volt. A német gyalogság zászlóalja három lövész századból, egy géppuskás, egy híradó szakaszból és a zászlóalj parancsnokságból állt. Három zászlóalj alkotott egy ezredet, két ezred egy hadosztályt, két hadosztály pedig egy hadtestet, de a hadosztályok száma nagyon változó volt, volt amikor három hadosztály alkotott egy hadtestet. Két hadtest alkotta a hadseregeket, és több hadsereg alkotta a hadseregcsoportot. Megemlíthetjük még a gépesített gyalogságot, amelyek gyorsan hatoltak előre a szovjet területeken és kiválóan együttműködtek a páncélosokkal, jelentős sikereket értek el például Kijev bekerítésében is. A német gyalogságot kizárólag német állampolgárok alkották, a háború végére azonban a szövetséges és meghódított államokból is toboroztak katonákat.⁶⁷

⁶⁴ Lucas, James: German Army Handbook 1939-1945, London, Chancellor Press, 1998. 13-25.o.

⁶⁵ Lucas, James: German Army Handbook 1939-1945, London, Chancellor Press, 1998., 13-25.o.

⁶⁶ Ungváry Krisztián: Hitler tábornokai, in Rubicon folyóirat, 2010. évfolyam, 10. lapszám

⁶⁷ Lucas, James: German Army Handbook 1939-1945, London, Chancellor Press, 1998., 26-31.o.

A páncélos hadviselést a németek 1933 után kezdték el fejleszteni, a harmincas évek közepéig a Vörös Hadsereggel együtt tartott hadgyakorlatokon sajátították el a páncélos hadviselés alapjait. Az első páncélosokat még mezőgazdasági traktoroknak hívták és úgy gondolták, hogy csak az utánpótlás szállítására fogják őket alkalmazni. 1934-ben állították fel a Gépesített Haderő Felügyelőségét, 1935-ben szerelték fel az első három páncélos hadosztályt. 1938-ban újabb két páncélos hadosztályt állítottak fel és kidolgozták a parancsnoki láncolatot is. A háború kezdetén a német hadseregben sok Panzer I. és II.-es harckocsi volt, amelyeknek vékony páncélzata és kis tüzereje volt.⁶⁸ Emiatt aztán a szovjetek könnyen tudtak sok német harckocsit kilőni. Az 1940-es években egyre erősebb páncélzatot kaptak a harckocsik. Az I és II-es Panzernél jobb III-as és IV-es Panzerből azonban nem tudtak eleget gyártani, 1939-ben még csak 57 harckocsit gyártottak havonta, 1941 első felében is csak 212 páncélost. Hitler a gyártás növelése helyett megnövelte a hadosztályok számát 12-ről 21-re, amelyben csak az egyik ezred volt páncélos, a másik gépesített ezred volt. Egy harckocsi hadosztályban 100-200 harckocsi volt, és Hitler úgy vélte, ennyi erővel is sikeres lehet az áttörés. 1941-ben 5262 harckocsi volt a Wehrmacht állományában, de csak 4198 szolgált az arcvonalban, és ezek közül csupán 2404 volt Panzer III-as és IV-es. A régebbi Panzerek is szolgálatban maradtak, de ezeknél jobbak voltak a szovjet KV és T-34-es harckocsik. 1941. júliusában már 431 új páncélost gyártottak, de ez a szám csak a fele volt a háborúban a szovjetek által elpusztított mennyiségnek és nem volt belőlük elég.⁶⁹

A tüzérség fő tevékenysége a csapatok támogatása volt. A németeknek sokféle lövegük volt, például volt ostrom, parti, és erőd lövegeik, könnyű, közepes és nehéz tarackjaik és Flak légvédelmi ágyúik, amelyeket a Barbarossa-hadművelet alatt a szovjet páncélosok megsemmisítésére is használtak. A tüzérséget inkább nagy tartalékban használták és oda összpontosították, ahol fő szükség volt rájuk. A hadjárat elején ezredekbe voltak szervezve, mert nem látták előre, hogy ennél nagyobb erőre lesz majd szükségük. Tüzérhadosztályokat csak 1943-ra szerveztek. A gyalogságnál megjelent a tüzér dandár, amellyel a kapcsolatot az ezred parancsnoksága tartotta. A dandárt három könnyűtüzér zászlóalj , amelyek 15cm-es tarackokkal voltak felszerelve, dandáronként átlagosan 48 tarackkal. A lövegek nagy része volt lövontatású és kevés német löveg volt, ezért a dandárok gyakran alkalmaztak cseh és francia gyártmányú ágyúkat is a harctéren. A dandár alatt a tüzérzászlóalj helyezkedett el, amely két tüzérosztályból állt könnyű lövegekkel. Ezek a zászlóaljak és dandárok külön voltak választva a nehéztüzérségtől, de ha szükség volt rájuk, akkor beintegrálták őket a gyalogságot támogató dandárokba. A nehéztüzérség 25 dandárt tartalmazott 1940-ben, 22, 24, 30,5, valamint 42 cm-es lövegekkel. A legtöbb nehézlöveget a haditengerészettől szerezték be, de voltak 60, sőt 80cm-es lövegek is, amelyeket a háború előtt készítettek a Maginot-vonal ellen. Ezeket a lövegeket főleg a szovjetek ellen használták a Krím-félszigeten⁷⁰ és Leningrádnál – kevés sikerrel.

⁶⁸ Keggan, John: A Második világháború, Budapest, Európa Kiadó, 2008.,87-89.o.

⁶⁹ Lucas, James: German Army Handbook 1939-1945, London, Chancellor Press,1998., 91-98.o.

⁷⁰ Manstein, Erich von: Lost victories, Novato, Presidio Press, 1982..204-260.o.

A tüzérség és a többi szárazföldi fegyvernem közti összeköttetést tüzér tábornokok biztosították a hadseregcsoporthoz. Minden hadosztályba szerettek volna egy tüzér tábornokot, de kevés volt belőlük, így ez nem sikerült.

A szovjet erőknél megfigyelhető egy sajátosság, a lovasság alkalmazása, amely ugyan a német hadseregben is szerepelt, de itt elvesztette státuszát: a Wehrmachtban csak dandár szinten voltak rendszeresítve, mert Hitler nem szerette a lovakat. A Barbarossa-hadműveletben jól megfigyelhető a német hadsereg és a lovak kapcsolata, ugyanis a német hadsereg nem volt teljesen gépesítve, a hadsereg 80%-ának mozgatása (főleg a tüzérségé) a lovaktól függött. A Szovjetunió elleni hadjárat kezdetén 750 000 lovat használtak, a hadjárat négy éve alatt 2 és fél millió ló volt a német hadsereg szolgálatában. A lovak azonban nagyon nehezen viselték a megpróbáltatásokat, a nagy távolságot, a szélsőséges időjárást, a fokozott igénybevételt, a háború zajait és nehézségeit, emiatt naponta átlagosan ezer ló pusztult el. A lovakat nemcsak szállításra, hanem felderítésre és járőrözésre is használták, bár az alkalmazásuk terén eléggé rövidlátóak voltak. A lovasságból később megszervezték a 24.páncélos hadtestet, bár a lovakat továbbra is alkalmazták a szállításnál.⁷¹

⁷¹ Lucas,James: German Army Handbook 1939-1945, London, Chancellor Press,1998.,142.o.

A Barbarossa-hadművelet eseményei

72

Hitler 1940. július 31-én utasította az OKW-t a Szovjetunió elleni támadás megtervezésére. A német erők 1941 januárjában kezdték meg csapataik átcsoportosítását a támadáshoz. 1941 júniusára 153 német hadosztály állt a szovjet határon támadásra készen, ebből 29 páncélos és gépesített hadosztály volt. A csapatok összlétszáma 7 200 000 fő volt, ebben természetesen a szövetséges román, szlovák és olasz csapatok is voltak. A hadászati tervben a három főirány meghatározása után három csoportosítást hoztak létre: az Északit, a Középsőt és a Délit. Az Északi csoportosítás vezetője Wilhelm von Leeb tábornagy volt, csapatainak fő célja a balti-államok elfoglalása volt, majd észak felé kijutni Leningrádhoz, elfoglalni a várost és egyesülni az észak felől támadó finn csapatokkal. A tervek valóra váltásához egy páncéloscsoport is rendelkezésre állt Erich Hoepner vezetésével. A Középső csoportosítás vezetőjének Fedor von Bock tábornagyot nevezték ki, melynek a fő célja a Nyugati Front széttűzése, majd Belorusszia, és annak központja, Minszk elfoglalása volt. Ezeknek az erőknek a fenti célok elérése után szét kellett verni a Moszkva előtti szovjet hadseregeket, el kell foglalni a fontos központokat, Szmolenszket, Rzsevet és Vjazmát, majd

⁷²https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=IOeAUqLIJoLZtAaJuIHADQ&ved=0CAcQAUoAQ&biw=1821&bih=857#facrc=&imgdii=&imgcr=10u20LGWCqJDM%3A%3B7q81JZIV88CwHM%3Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fwikipedia%252Fcommons%252Fthumb%252F3%252F34%252FOperation_Barbarossa.png%252F476px-Operation_Barbarossa.png%3Bhttp%253A%252F%252Fhu.wikipedia.org%252Fwiki%252FBarbarossa_hadm%2525C5%2525B1velet%3B476%3B599 Letöltés ideje: 2013.11.11. 15:19

innen kellett megindítani a támadást Moszkva ellen.⁷³ Moszkva elfoglalása után nem határoztak meg számára több feladatot, mivel úgy vélték, hogy a főváros elfoglalásával az ország politikai központja elesik, tehát megszűnik az ellenállás. Ehhez két páncélos csoport állt rendelkezésre Herman Hoth és Heinz Guderian tábornokok parancsnoksága alatt.

A Dél Hadseregcsoporthoz – parancsnoka Gerd Von Rundstedt tábornagy – fő célja Ukrajna megtisztítása volt a szovjet erőktől. Ezeknek a csapatoknak el kellett foglalniuk Kijevet, továbbá meg kellett szerezniük a Donyeck-medence ipari területeit és természeti erőforrásait. A három hadseregcsoporthoz néhány hónap alatt ki kellett jutnia a Leningrád-Moszkva-Arhangelszk vonalra.⁷⁴

A német támadás 1941. június 22-én indult meg. Ezen a napon hajnalban a szovjet erők a határ túloldaláról fokozatosan erősödő zajra figyeltek fel. A 74. hadosztály 222. ezrede elfogott egy német szökevényt, aki azt közölte velük, hogy a támadás hajnalban kezdetét veszi. A támadás hajnalban 3:15-kor indult. A szovjet katonáknak adott első direktívák még azt közölték, hogy ne lőjenek a németekre és ne provokálják őket.⁷⁵ Csak később tudták megküldeni az ellentámadásra felszólító parancsot. Ez azonban már túl későn, vagy egyáltalán nem érkezett meg a harcoló csapatokhoz. Ennek oka, hogy a németek elvágták a távvezetéseket, a parancsnokok már az arcvonalban voltak, így nem tudták kézhez kapni az utasításokat. Mindeközben Moszkvában Friedrich Werner von Schulenburg német nagykövet átadta országa hadüzenetét a szovjet vezetésnek.

Sztálint sokkolták a német támadásról szóló hírek: a dácájába zárkózott, napokig sem a politikai, sem a katonai vezetők nem tudták elérni, így a Szovjetunió vezetése gyakorlatilag megbénult. Végül küldöttséget menesztettek hozzá, amelynek sikerült rábírnia a további munkára. A németek június 22-én megindították bombázó offenzívájukat is, amelynek célja a szárazföldi erők előrenyomulásának támogatása volt.⁷⁶ A Luftwaffe támadásai rövid időn belül megsemmisítették a határ menti reptereken sorban rendezett szovjet repülőgépeket és bombázták Kijevet és Minszket. Zsukovot néhány nap múlva Kijevbe küldték, ahol megszervezte az első nagyobb ellentámadást Brodi-Dubno-Vlagyimir-Volinszk térségében a 9., 19. és 12. hadtestekkel. Délen az ellencsapás kezdetben sikeres, még a német 57. hadosztály is megsemmisítették, a 48. gépesített hadosztályt pedig körülzárták, de a német ellencsapás viaszosítja őket Rava Russzkájába és Przemyslbe, ahol szilárd védelmet alakítottak ki. Belorussziában rosszabb volt a helyzet, a németek Kovel felé támadtak, a harckocsik pedig, június 23-án már Rodnonál álltak, ekkorra harckocsik 60 km-et tettek meg. Az itt védő szovjet csapatok szétszilálódtak, alig volt harckocsijuk, légierő pedig egyáltalán nem támogatta harcukat. Próbálták ugyan tartani Kovel megközelítési útvonalait, de nem sok

⁷³ Keegan, John: A második világháború, Budapest, Európa Kiadó, 2008., 120. o.

⁷⁴ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970., 182-183. o.

⁷⁵ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 13-15. o.

⁷⁶ Beevor, Anthony: Író a háborúban, Vaszlj Grosszman a Vörös Hadseregben: 1941-1945, Debrecen, Gold BOOK kiadó, 2007., 39-41. o.

sikerrel. A terület délnyugati részén sikerült némi sikert elérni, a szovjeteknek sikerült a németek szárnyát fenyegetni, de a helyzet alapvetően nem változott.⁷⁷

A Vörös Hadsereg nem számított ekkora csapásra, sem ilyen gyors hadműveletekre. Az első jelentős bekerítésre Bialystok közelében került sor, ahol a 3., 4. és 10. hadsereg vívott védelmi harcokat. Ezek védelmi rendszere azonban nem voltak mélységben kiépítve, így kevés sikert értek el és megkezdték visszavonulásukat. Ezt rendezetlenül hajtották végre, így a 3. hadsereg nehezedett a német támadás súlya, amely így nem tudta megtartani védelmi vonalait, amit a németek áttörtek és a 4. és 10. hadsereget is katlanba zárták Grodnonál és Bresztnél. A szovjetek azt tervezték, hogy Nyugat Dvina-Polock-Vityebszk-Orja-Mogiljov térségében védelmi vonalat alakítanak ki, és mélyen lépcsőzik Szmolenszk felé. Itt sikerrel vehették fel a harcot a németekkel szemben és később ellencsapást is végrehajthatnak. Azonban a gyorsan mozgó német erők miatt ez lehetetlen volt. Június 28-án a németek elfoglalták Minszket.⁷⁸

A szovjet 8. és 11. hadsereg eltérő irányokba vonult vissza, rendkívül nagy veszteségeket szenvedve. A szovjetek nem tudták lezárni a Nyugat-Dvinát sem, június 26-án a németek elfoglalják Daugaupilst, ami a Nyugat-Dvina túlsó partján feküdt. A szovjetek ugyan indítottak ellentámadást, ám nem sikerült feltartóztatni az ellenséges előrenyomulást. A németek ezután észak felé fordultak és elfoglalták Velikaja falut és Iszkovot, az ezeket védő szovjet 8. hadsereg észak felé vonul vissza, Vityebszk, Orsa, Mogiljovot kiürítve. Nagy veszteséget okoztak az előretörő ellenségnek a Berezina folyónál folytatott szívós harcok során először bevetett T-34-es harckocsik.⁷⁹

A németek Románia felől is támadtak Mogiljov, Podolszkij, Zsmerika felé, a 12., 26. és a 6. hadsereget pedig a bekerítés veszélye fenyegette. 6 nap múlva áttörték a frontot és 60 km-et nyomultak előre Rovno-Dubno felé, ahol júl. 4-én áttörtek, de Novgorodot és Volinszkijt nem sikerült elfoglalni. Bergyicsevet júl. 7-én foglalták el, majd Zsitomirt júl. 9-én. Júl. 9-16 között ellencsapásokat indítottak a szovjetek Zsitomirnál és Bergyicsevnél, így az északi szárnyat fenn tudták tartani, hogy kivonják a csapatokat a bekerítésből. A Wehrmacht erői északon elfoglalták Tallint, a balti flotta egyik fő támaszpontját. A német előrenyomulással egy időben a szovjetek Ukrajnából megkezdték kivonni az ipari üzemeket, az ipar megkezdte a haditermelést, és erőltetett fejlesztést hajtottak végre.⁸⁰

Megalakult az Állami Honvédelmi Bizottság, amelynek a legfőbb vezetői tisztségét Sztálin töltötte be, tagjai voltak még a népbiztosok és a katonai vezetők. A háború minden kérdését itt döntötték el, a katonai hadműveletektől a gazdasági kérdésekig bezárólag. Az Állami Honvédelmi Bizottság döntéseit, valamint a hadműveletek vezetését a Legfelsőbb

⁷⁷ Vasziljevskij, Alekszandr Mihaljovics: A vezérkar élén, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 132-134.o.

⁷⁸ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970., 200-201.o.

⁷⁹ Rotmisztróv, Pavel Alekszejevics: Az idő és a harckocsik, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 98-101.o.

⁸⁰ Bagramjan, Iván Hrisztorovics: Így kezdődött a háború, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1979., 391-400.o.

Főparancsnokság Főhadiszállása (SZTAVKA) látta el, a vezetője Zsukov hadseregtábornok, későbbi marsall volt.⁸¹

A fő haditerv a hadászati védelem volt, egészen addig, amíg nem áll a rendelkezésre elegendő tartalék az ellencsapáshoz. Ráadásul A Vörös Hadseregen belül újra bevezették a komisszár rendszert, ami egyet jelentett a parancsnokok önállóságának megszűnésével, ez a döntés azonban katasztrofális döntéseket és nagy emberveszteséget vont maga után. Megszüntették a hadtesteket, az alapvető magasabbegység a had hadosztályból álló hadsereg lett. A német támadás után a légierőnél a gépek száma a felére csökkent, míg a szárazföldi haderőnemenél kevés volt a rendelkezésre álló harckocsi. A szovjet haderő nem volt kellőképpen motorizálva, emiatt kevésbé tudtak manőverezni, mint a németek. Szinte nem létezett mélységi védelem, a szovjet erők a nagy távolság és a „mindent tartani” parancs értelmében csak lineáris védelmet építettek ki. Ezt pedig a német parancsnokok kihasználták és a harckocsikkal újra és újra bekerítették a szovjet erőket és katlanokat hoztak létre. Ennek felszámolása a gyalogságra, a tüzérségre és a légierőre maradt. Ez volt az ún. katlancsata, vagy Kesselnacht.⁸²

A Középső Hadseregcsoporthoz szintén óriási távolságokat tett meg és megkezdte Szmolenszk ostromát. Szmolenszket a 22. és a 19., Vityebszk és Orsa között a 20., Rogacsevnél a 13., míg a balszárnyon pedig a 21. szovjet hadseregek védték, a 16. hadsereg alkotta a tartalékot. Néhány napon belül azonban Vityebszk elesett, a németek Mogiljovot is bevették és a szovjetek 45000 főt veszítettek. A német erők észak és délnyugatról megkerülték és bekerítették a várost. A szovjetek megalakítják a Tartalék Frontot, ami a 24. a 28., a 29., a 30., a 31. és a 32. hadsereget foglalta magában, és ellentámadás indítottak.⁸³

Bobrujszknál sikerült viaszorítani a németeket, Jarcevnál Rokoszovszkijnek sikerül megakadályoznia egy bekerítést⁸⁴, a 24. hadsereg pedig ellentámadást indított Gomelnél és megvédte a várost. Szmolenszket végül 1941 augusztusában foglalták el a németek. A szovjeteknek sikerült egy ellentámadást indítaniuk Jelnyánál és 24. hadsereg erőinek hídfőállást foglaltak a Strajra folyón.

A szovjet főparancsnokság úgy vélte, hogy a német erők szét akarják zúzni a Központi Frontot, majd oldalba támadják a Nyugati és Délnyugati Frontot, ezután pedig elfoglalják Moszkvát. Emiatt a Központi Frontot megerősítették további 3 hadsereggel, de Zsukov hiába kérte, hogy csoportosítsák át a Távol-keleti Hadsereget is, mert Sztálin félt attól, hogy a japánok hátba támadják a Szovjetuniót.⁸⁵ Mivel Zsukov úgy vélte, hogy a Délnyugati Frontot az átkarolás veszélye fenyegeti, ezért megpróbálta arról is meggyőzni Sztálint, hogy ürítse ki a várost és a hadseregek vonuljanak a Dnyeper keleti partjára. Sztálin azonban hajthatatlan maradt, a város minden áron való védelmét támogatta. A Kirponosz tábornok vezette erőknek

⁸¹ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,211-212.o.,221-223.o.

⁸² Lucas,James: German Army Handbook 1939-1945, London, Chancellor Press,1998

⁸³ Vasziljevskij, Alekszand, Mihajlovics: A vezérkar élen, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó,1975.,133-134.o.

⁸⁴ Rokoszovszkij, Konsztantyin, Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest,Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 28-57.o.

⁸⁵ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,226-227.o.

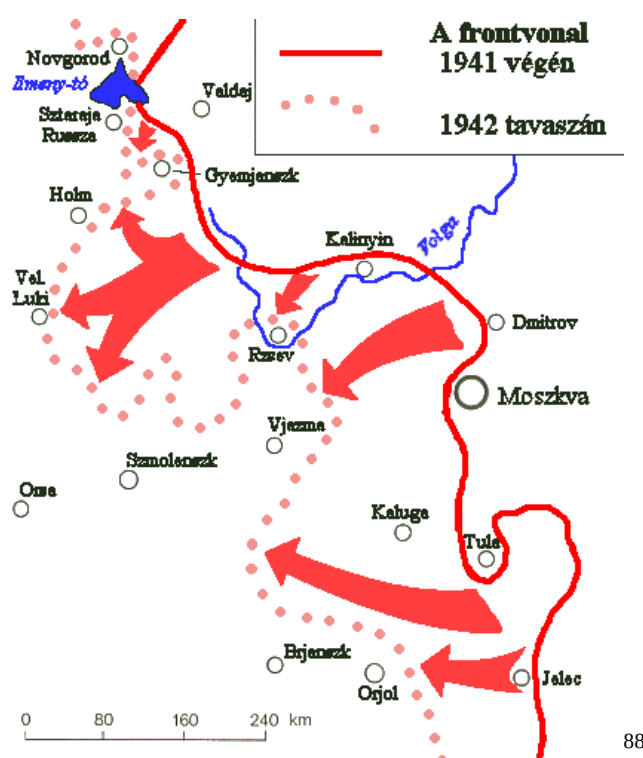
ellentámadást parancsolt a Kijevet megkerülő német erők ellen, ez azonban nem volt sikeres. Ezt látva már hajlott a kiürítésre, de ekkor már késő volt és Kijevet bekerítették, a szovjet erőket pedig fokozatosan felmorzsozták, és szeptember 14-én elfoglalták a várost. Kirponosz tábornok az embereivel együtt esett el.

Zsukovot szeptember 8-án Leningrádba küldték, hogy megvédje a várost a német ostromtól. A város körül a fő veszély az előretörő német és az északról támadó finn erők közti harapófogó jelentette, mivel ha elfoglalják a németek a várost és egyesülnek a finnekkel, akkor oldalról fenyegethetik Moszkvát. Zsukov érkezése után azonnal leváltotta a hozzá nem értő parancsnokokat és a vele érkező tiszteket elküldte, hogy adatokat szerezzenek a fennálló helyzetről. Mivel a fő veszély Urick felől fenyegetett, ezért ide irányította a szovjet tüzérség jelentős részét, a hajótüzérséget és a 23. hadsereget a tartalékokkal együtt.⁸⁶ A katonai tanintézetek hallgatóiból és NKVD erőkből újabb lövészdandárokat szerveztek. Mindeközben a német erők a szovjet 42. hadseregére mérték csapást és elfoglalták Urickot, illetve a Polkovói-magaslatokat. A támadásokat erős légi és tüzérségi fedezet mellett hajtották végre. Északon a finnek nem támadnak, ezért szovjetek jelentős erőket tudtak átcsoportosítani Urick és Polkovó felé. Petergofnál szovjet haditengerészek szálltak partra és jelentős német erőket futamítottak meg, de a későbbiekben az előretörésük megakadt. A szovjetek ellencsapásokat hajtottak végre a Poliková-magaslatok és Urick ellen, ezek azonban csak részsikereket értek el a német tüzérség, páncélos erők és légierő csapásai miatt⁸⁷

⁸⁶ Bagramjan, Iván Hrisztorovics: Így kezdődött a háború, Budapest, Zrínyi katonai Kiadó, 1979.,391-399.o.

⁸⁷ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,247-251.o.

A moszkvai csata

Szeptember 30-án indult meg a német támadás Brjanszk felé. Itt három szovjet front védett, a Nyugati, a Tartalék és a Brjanszki Front, 800 000 emberrel és 782 harckocsival, azonban a német erők kétszeres erőfölényt élveztek a szovjetekkel szemben. Guderian szeptember 30-án indít támadást Zsukovka felől a Brjanszki Front ellen. Október 2-án Duhovicsinál indítottak csapást a németek a Nyugati Front ellen, áttörték a frontot és átkarolták az erőket. Október 3-án elfoglalják a németek Orjolt és átkarolják a Brjanszki Frontot, a Nyugati Front megpróbál északra ellencsapást mérni, de ez nem volt sikeres. Az egyik legfőbb védelmi pontot, Vjazmát is bekerítik a németek. Zsukov október 7-én repül vissza Moszkvába és ezután lett a Nyugati Front parancsnoka, a helyettese Iván Konyev lett. Ezután a szovjetek új védelmi vonalat építettek ki Volokalamszk, Mozsajszk, Malojarszlavec és Kaluga területén, melyet mélyen lépcsőztek és bevonták a tartalékokat.⁸⁹

Megszervezték a légi felderítés és az utánpótlást is, valamint új haditechnikai eszközöket csoportosítottak Moszkva alá. Több új, korábban felmorzsolts hadsereget is

⁸⁸<https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=IOeAUqLLJoLZtAaJuIHADQ&ved=0CAcQAUoAQ&biw=1821&bih=857#q=moszkvai+csata&tbm=isch&facrc=&imgdii=&imgrc=2PQiOe70vGqyM%3A%3BzXggypY9vMzGQM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.bibl.u-szeged.hu%252Fbibl%252Fmil%252Fww%252Fmap%252Fimg%252Fmoszkva.gif%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.bibl.u-szeged.hu%252Fbibl%252Fmil%252Fww%252Fmap%252Fmoszkva.html%3B413%3B502>
Letöltés ideje: 2013.11.11. 15:19

⁸⁹ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970, 253-254.o. Beevor, Anthony: Író a háborúban, Vaszlij Grosszman a Vörös Hadseregben: 1941-1945, Debrecen, Gold BOOK kiadó, 2007, 76-93.o.

újjáalakítanak, például a 16., 5., 43. és 49. hadsereget. A védelem a következőképpen állt fel: Volokalamszknál a 16. hadsereg, az 5. hadsereg Mozsajszknál, a 43. hadsereg Malojaroszlavecnél, a 49. hadsereg pedig Kalugánál védett. A védelmet rendkívül megerősítették, jelentős műszaki előkészítő munkákat folytattak, és komoly páncéelhárítást helyeztek el a védelem mélységében.⁹⁰

A védelem kialakítását segítették a bekerítésben rekedt alakulatok is, amelyek kemény ellenállást fejtettek ki és így időt nyertek az újabb védelmi vonal kiépítésére és megerősítésére. Innen ugyan nem sokan tudtak kitörni, a legtöbb katona ezért civil ruhát öltött és így próbált meg kimenekülni a katlanokból. Belőlük lesznek majd azok a partizán egységek, amelyek a németek hátában veszélyeztették az utánpótlást és zaklatják a német katonákat⁹¹

Október 13-án fellángoltak a harcok Moszkva alatt. Október 20-án kihirdették Moszkvában az ostromállapotot és megkezdődik az állami intézmények Kujbisevbe költöztetése. 200 000 lakost képeztek ki katonai szolgálatra és 12 népfelkelő zászlóaljat szerveztek belőlük. Az első védelmi vonalakba beékelődött az ellenség, így új védelmi vonalat kellett kiépíteniük Novo-Zavodszkij-Isztrai Vízározó-Isztra-Krasznoj Pohri-Szerpukov-Alekszin vonalon. A frontokat újabb magasabb egységekkel egészítették ki, a Kalinyini Front megkapta a 22., a 29., a 30. és a 31. hadsereget. A Brjanszki Frontnak ugyan október 22-én sikerül kitörnie a bekerítésből, de feloszlatták és egységeiket szétszították a többi front között. Guderian közben Tula felé vette az irányt, itt csak 3 legyengült lövészhadosztály, az 50. hadsereg hadtáposai és népfelkelő alakulatok védtek. Október 30-án támadások érték Tulát, de az oroszok visszaverték azt, így Guderian végül megkerülte Tulát. A nagy távolságok miatt azonban csökkent a bevethető német páncélosok száma, és a szovjeteknek sikerült megállítaniuk a német előrenyomulást Volokalamszk-Dorohova-Novo-Tomiaszk térségében. Moszkvában eközben november 7-én megtartották a forradalom kitörésére emlékező hagyományos ünnepi katonai parádét, de a katonák utána rögtön a harctérre mennek. Az katonai parádén résztvevő egységeket feltöltötték lőszerrel és ember utánpótlással, miközben újabb lövész és harckocsi egységek érkeztek a fővároshoz.⁹²

Sztálin ellencsapást parancsolt Volokalamszknál a 16. és a 49. hadseregnek Tula felől, azonban ezeknek a magasabbegységeknek nem volt még elegendő erejük ehhez és még a Távol-Keletről sem érkezett meg az utánpótlás jelentős része, ezért az ellentámadás nem volt sikeres. A németeknek azonban még mindig jelentős erők álltak a rendelkezésére és csapást mért a 36. hadsereg, valamint a volgai vízározónál a 16. hadsereg jobb szárnyára. November 16-án továbbfejlesztették a csapást Klin felé, míg Volokalamszknál a szovjetek

⁹⁰ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 57-61.o.

⁹¹ Nagoroski, Andrew: A legnagyobb csata, Sztálin, Hitler és a küzdelem Moszkváért, Budapest, Park Kiadó, 2009., 300.o.

⁹² Bagramjan, Iván Hrisztorovics: Így kezdődött a háború, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1979., 447-448.o.

nem rendelkezvén elegendő tartalékkal, a 16. hadsereget visszavonták a következő védelmi vonalra.⁹³

Itt megfigyelhető a mélységi védelem, melynek során a szovjeteknek sikerült tartalékot is képezni, amivel ellencsapásokat hajtottak végre a védelem teljes mélységében és alkalmazták a páncélelhárítást is. Ekkor már kezdenek beérkezni az első tartalékok, melyeknek köszönhetően Jahroma térségében így sikerül felállítani egy csapásmérő hadsereget. A németek azonban áttörik a védelmet, és elfoglalják Belokovo-Gyenyikovo térségét. November 21-én Guderian elfoglalja Volojavát és Sztalingorszkot.⁹⁴

Belov lovas hadteste és a 11. harckocsi hadosztály Kasira környékén megakadályozta az ellenség előrenyomulását és 15 km-re vissza is vetette a német erőket. A szovjet 16. hadseregnek közben vissza kellett vonulnia Klinből, majd Szolnyecsnogorszkból is az ellenség erős nyomása miatt. Az arcvonal mindeközben annyira meggyengült, hogy a beérkező erősítések már csak az arcvonalakon keletkezett rések betömésére voltak használhatóak.⁹⁵

Közben Moszkvában kitört a pánik a küszöbönálló német bevonulás és a vagyonosabb pártfunkcionáriusok Kujbisevbe való menekülése miatt. Az emberek törni-zúzni kezdtek, a gyárakban sztrájkhullám söpört végig, egyes boltokat kiraboltak, sőt még a kivezényelt NKVD egységeknek sem sikerült fenntartani a rendet. Az emberek minden szükséges holmit összehapoltak és menekültek a fővárosból, amelynek lakossága közel a felére csökkent. Végül ismét sikerült helyre állítani a rendet. Az embereket kivezényelték a főváros határába harckocsi árkokat ásni, miközben a gyárak továbbra is ontották magukból a fegyvereket. A főbb épületeket aláaknázták, több NKVD partizánegységet alakítottak meg, sőt még terveket is dolgoztak ki a későbbi ellenállásról és a náci vezetők megöléséről.⁹⁶ Közben november 19-én megindul a német előretörés Jahroma felé, melyet a 32. lövészhadosztálynak sikerült megállítania. A németeknek viszont egyre hosszabb lett az arcvonaluk és elvesztették az ütőerejüket: a folyamatos előrenyomulás közben jelentős veszteségeket szenvedtek, ami egyaránt volt köszönhető a szovjetek ellenállásának, a hidegnek és a hibás stratégiai döntéseknek. 1941-ben ugyanis viszonylag korán jött a tél, ráadásul a német főparancsnokság gyors győzelemre számított, ezért nem küldött meleg ruhákat és téli felszerelést a csapatoknak. A hideget megelőző csapadékos időjárás okozta sár miatt pedig az előrenyomulásuk rendkívüli módon lelassult, a gépkocsik, de sokszor még a harckocsikat is elakadtak az úttalan utakon.

Guderian és Keitel visszaemlékezéseiben azt olvashatjuk, hogy ha Hitler nem úgy dönt, hogy az erőket 1941 augusztusában Ukrajnába csoportosítja át, akkor Moszkvát sikerül

⁹³ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 89-93.o.

⁹⁴ Rotmisztróv, Pavel Alekszejevics: Az idő és a harckocsik, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 107-118.o.

⁹⁵ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 80-81.o.

⁹⁶ Nagorowski, Andrew: A legnagyobb csata, Sztálin, Hitler és a küzdelem Moszkváért, Budapest, Park Kiadó, 2009., 223-228.o.

elfoglalni.⁹⁷ Mások szerint Hitler elgondolása helyes volt, hiszen ha nem kerítik be az ukrainai szovjet csapatokat, akkor azok oldalba és hátba támadták volna a Moszkva felé előretörő német erőket, mely szint megoldhatatlan problémákat okozhatott volna, sőt talán lehetőség nyílt volna egy nagyobb szovjet bekerítés elindítására. A Barbarossa kapcsán inkább a nagy tér problémáját fedezhetjük fel, hiszen a német erőknek nem volt elegendő erejük arra, hogy az egész hadszíntéren harcokat folytassanak, így mindig csak bizonyos fronton tudtak erőfőlényt kialakítani, melynek nyomán lényegében lassult az előrenyomulás, ami nem kedvezett a gyors hadműveletekről szőtt német terveknek.

A moszkvai támadás elakadásával egy időben megérkeztek a Távol-Keletről az első utánpótlást szállító vasúti szerelvények. Sztálint – mint már korábban említettem – aggasztotta, hogy ha ezeket a friss és jól szervezett erőket elindítja nyugatra, vajon Japán megtámadja-e a Szovjetuniót. Japán ugyan az 1938-as halhin-goli csata után megnemtámadási szerződést kötött a Szovjetunióval, de nem lehetett tudni, hogy nem szegik-e meg ezt ugyanúgy, mint a németek tették pár hónappal korábban. Japán azonban végül a nyugat-európai államok (Nagy-Britannia, Franciaország és Hollandia) gyarmatai ellen készült háborúra, majd később az Egyesült Államokat is megtámadta. Mindezekről az információkat egy a szovjeteknek dolgozó német kém, Richard Sorge juttatta el Sztálinnak, aki azonnal döntött a Távol-keleti Hadsereg nagy részének átszállításáról Moszkva alá.⁹⁸

Közben Hitler megelégte a lassú térnyerést, ezért leváltotta Brauchitschot a szárazföldi haderőnem, míg Guderiant a 2. páncélos csoport éléről és ő vette át a szárazföldi hadsereg irányítását. A német előrenyomulás azonban menthetetlenül meggyengült, különösen a szárnyakon. Itt csak páncélos csapatok voltak, amelyek számára nem volt elegendő technika és ember, míg a középső csoportosítás viszonylag erős volt. Ezért a szovjetek szárnyakon helyezték el a tartalékokat és készültek fel az ellencsapásra. A Kalinyini Front 1. és 10. hadserege északnyugat felé mért csapást, az I. csapásmérő, a 30. és a 20. hadsereg pedig Dimitrov-Jahroma felé. Innen a 30. hadsereg Klin felé folytatta támadását, míg a 20. hadsereg Tyerjava-Szloboda felé nyomult tovább. A Nyugati Front I. és 16. hadserege Krasznaja Poljana felé támadott, ezután pedig Szolnyecsnogorszk, majd Volokamszk felé. A 20. és az 50. hadsereg Sztalinogorszkon keresztül jutott ki az Upa folyóhoz.⁹⁹

A szovjetek középen továbbra is mélyen lépcsőzött védelmet alakítottak ki harckocsi árkokkal és páncélelhárítással. Segítették a szovjet ellentámadás sikerét a partizánok, akik akadályozták a német előrenyomulást és az utánpótlás szállítását a német csapatoknak. Közben Leningrád körzetében is indult ellentámadás, bár korlátozott eredménnyel, míg a Déli Frontnak sikerült visszafoglalnia Rosztovot. Moszkvánál az ellentámadás 1941. december 6-án indult meg. A támadó erőknek csak a légierőben sikerült erőfőlényt szereznie a németekkel szemben, harckocsikban és tüzérségben nem. Viszont az offenzíva jól haladt. A Kalinyini

⁹⁷ Manstein, Erich von: Lost victories, Novato, Presidio Press, 1982., 269-272.o.

⁹⁸ Keegan, John: A második világháború, Budapest, Európa Kiadó, 2008., 131-135.o.

⁹⁹ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970., 269.o.

Frontnak sikerült beékelődnie az ellenséges állásokba és 10 nap alatt sikerült szétvernie az ellenséget.¹⁰⁰

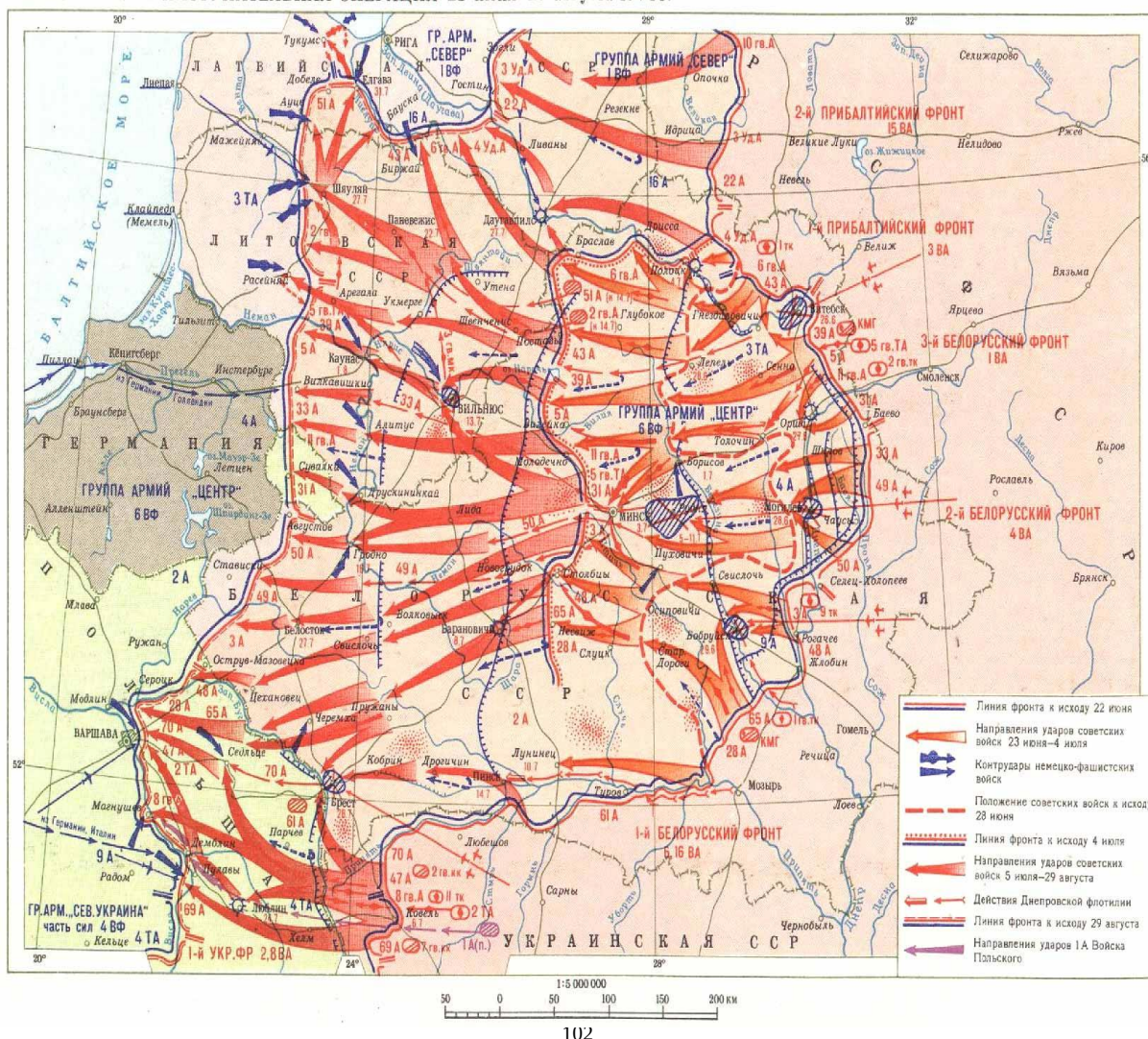
December 15-én az I. csapásmérő hadsereg és a 30. hadsereg elfoglalta Klint, a 16. hadsereg pedig néhány nappal korábban visszafoglalta Krjukovót. Tömeges légitámadásokat mértek a német tüzérségi állások, a páncélosok és a parancsnoki központok ellen, tiszta időben pedig mélyrepülésben csaptak le az ellenségre a szovjet repülőgépek. A németek háta mögött megjelentek a síelő csapatok, a légideszant erők és a lovasság, amelyek a partizánokkal együttműködve zavarták a német visszavonulást, tönkretették azok kommunikációját és pusztították az ellenséges erőket. Délen az 50. hadsereg támadt Tula felé, majd elfoglalta Mihajlovot, a németek pedig Szuhinyicsi felé vonultak vissza. De a szovjet vezetőket megtéveszti a siker és Sztálin újabb és újabb támadásokat rendel el a német védelmi vonalak ellen, amelyek hatalmas veszteséggel járnak. Ez Hitler parancsának volt köszönhető, aki szerint ha nem építenek szilárd védelmi vonalakat is és nem tartanak ki ott, akkor egy napóleonihoz hasonló katasztrófa vár rájuk. A szovjetek egészen 1942 márciusáig folytatták a támadásokat, amíg az olvadás és a folyók áradása mocsárrá nem változtatta a hadszínteret, lehetetlenné téve a további küzdelmet.¹⁰¹

¹⁰⁰ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 107.o.

¹⁰¹ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970., 274-287.o.

A Bagration-hadművelet

7 БЕЛУССКАЯ НАСТУПАТЕЛЬНАЯ ОПЕРАЦИЯ 23 июня–29 августа 1944 г.

A Barbarossa-hadművelet után a németek új erőre kaptak. Az arcvonalat jelentősen leszűkítették, és a következő évi nagy támadást a Szovjetunió déli, ásványi kincsekben és főleg kőolajban gazdag területei ellen hajtották végre. A hadműveletek nagyon jól haladtak, jelentős szovjet erőket kerítettek be és semmisítettek meg. Amikor elérték Sztálingrádhoz, Hitler szétválasztotta az erőket és a B hadseregcsoportnak azt parancsolta, hogy vegye be Sztálingrádot, míg az A-nak a Kaukázus bevétele és a Kaukázusban található olajmezők

¹⁰²<https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=IOeAUqLJJoLZtAaJuIHA DQ&ved=0CAcQ AUoAQ&biw=1821&bih=857#q=bagration+hadm%C5%B1velet&tbm=isch&facrc= &img dii= &imgsrc=EWUtHlyhIbJAAm%3A%3B-yB6nO85gVXu0M%3Bhttp%253A%252F%252Ffrkka.ru%252Fmaps%252Fbelorus.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fkatpol.blog.hu%252F2012%252F10%252F07%252Fbrit+haborus+filmhiradok+i%3B1643%3B1198>
 Letöltés ideje: 2013.11.11. 15:19

elfoglalása lett a feladata. Az erőket azonban hamar Sztálingrád bevételére csoportosította át, ebből lett aztán az a nagy csata, amely a németek nagy vereségével végződött¹⁰³

A szovjet ásványkincsek nem kerültek német kézre, Hitler terve, mely a Szovjetunió legyőzését célozta, dugába dőlt. A sztálingrádi csata után a szovjetek ellentámadást indítottak és visszafoglalták Rosztovot, Kurszkot és Harkovot. Erich von Manstein vezértábornagy azonban Harkovnál ellentámadást indított, és visszavetette őket a kurszki kiszögellésbe.¹⁰⁴ A németek terve az volt, hogy az arcvonalukba mélyen benyúló kiszögellés két szélén indított harapófogó-szerű támadással bezárják a zsák száját és bekerítik az ottani szovjet erőket. A szovjetek azonban felkészültek erre, kiépített és előre berendezett védelmi állások rendszerét építették ki és védelemre rendezkedtek be. Mindkét fél jelentős utánpótlást vitt a kurszki csatamezőre, ebből pedig a második világháború legnagyobb tankcsatája alakult ki, ahol a németek végleg elvesztették a keleti fronton a hadászati kezdeményezést.¹⁰⁵

A szovjetek 1943-ben a szovjetek előrenyomultak Ukrajnában. 1943. november 6-án visszafoglalták Kijevet, majd Korszunynál Konyev és Vatunyin tábornokok támadása a németeket bekerítéssel fenyegette, azonban a németek a bekerítés bezárulása előtt visszavonultak.¹⁰⁶ Vatyint később ukrán partizánok ölték meg, miközben a csapatait ment ellenőrizni. A harcok elhúzódó jelleget öltöttek és 1943-44 telére szüneteltek. Az új irányt a szovjet hadvezetés Belorussziában jelölte ki. 1943 telén, a harcok szünetében a szovjet hadtáp feltöltötte a csapatokat, a szovjet főparancsnokság új frontokat alakított ki. A belorusz határon három frontot alakítottak ki, az I. Belorusz (parancsnoka Konsztantyin Konsztantyinovics Rokosszovszkij hadseregtábornok, később marsall), a II. Belorusz (Georgij Fjodorovics Zaharov hadseregtábornok), és a III. Belorusz Frontot(Ivan Danyilovics Csernyahovszkij vezérezredes parancsnoksága alatt). Ukrajnában a fő hadműveleteket az I. Ukrán Front vezette (parancsnoka Ivan Sztjepanovics Konyev, későbbi marsall), melynek feladata az volt, hogy foglalja el Kijevet, majd Ukrajnából kiindulva legyen a szovjet bekerítések déli szára és érjen ki Németország déli határa felé.

A Belorussziában indított hadművelet a Napóleon elleni harcok grúz származású orosz hadvezéréről, Bagrationról kapta fedőnevét. A Bagration-hadműveletet a 3 Belorusz Front együtt hajtotta végre, ezért az ő tevékenységüket ismertetném.

¹⁰³ Csujkov, Vaszilij Ivanovics: Erőd a Volga partján, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1960.

¹⁰⁴ Manstein, Erich von: Lost victories, Novato, Presidio Press, 1982., 445-446.o.

¹⁰⁵ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 211-238.o.

¹⁰⁶ Konyev, Iván Sztjepanovics: Egy frontparancsnok feljegyzései, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1983., 79-119.o.

Az I. Belorusz Front feladata az volt, Bobrujszk-Baranovicsi-Varsó felé törjön előre. Az I. Belorusz Front balszárnyát mocsarak övezték, ezért nem tudott kellően manőverezni és nehéz volt a kommunikáció is a jobbszárny csapataival. A szovjet főparancsnokság egyesítette az I. és a II. Belorusz Frontot, mert ez jobb manőverezést és egységes csapást tett lehetővé Bobrujszk és Minszk felé. Így természetesen megnőtt a hadművelleti terület, ami megközelítőleg 900 km hosszú volt. A két front összesen 9 összefegyvernemi, egy harckocsi, két légi hadsereget, a Dnyeperi Folyami Flottillát, valamint utánpótlásként három harckocsi, egy gépesített és egy lovas hadtestet foglalt magában.¹⁰⁷

A III. Belorusz Front az a feladatot kapta, hogy az I. Balti Fronttal együtt foglalja el a balti államokat és jusson ki Kelet-Poroszország határára. A III. Belorusz Frontot négy összefegyvernemi hadsereg, egy gárda harckocsi hadsereg, egy lovas motorizált hadosztály és az 1. légi hadsereg alkotta.¹⁰⁸

Velük szemben a német Közép- Hadseregcsoporth állt, amelynek a vezetője Ernst Busch vezértábornagy volt. A Közép- Hadseregcsoporthot egy páncélos, két összefegyvernemi és az észak-ukrajnai hadsereg alkotta, összesen 1 200 000 katonával. Ami miatt a hadjárat különleges volt az a két főcsapás volt az I. Belorusz Front két szárnyán. A 3. és a 41. hadsereg feladata az volt, hogy Rogacsev-Bobrujszk-Oszipovicsi felé támadjanak, míg a 65. és a 28. hadseregnek pedig a Berezina alsó folyásától kellett indítania a csapását Ozaricsi-Szluck felé. Ez gyakorlatilag ellenkezett a szovjet hivatalos doktrínával, amely egy nagy főcsapással számolt a hadműveletek alatt. Viszont a németek így nem tudnak erőket elvonni ahhoz, hogy a másik hadsereget segítsék, így már egy győzelemmel is sikereket lehet elérni.¹⁰⁹

A vázolt szovjet tervet kezdetben nem fogadták el, sőt Rokosszovszkijt háromszor is kiküldték Sztálin irodájából, hogy gondolja át alaposabban a tervét, de mindig e terv mellett áll ki és így elfogadják. Zsukov és a tábornokok többsége emlékirataikban nem tartották ezt a tervet Rokosszovszkij tervének, talán mert ők ellenezték és nem tartották hatékonynak, viszont ennek későbbi sikere irigységet váltott ki belőlük. Véleményem szerint ezért azt írták az emlékirataikban, hogy ezt a hadműveletet a főparancsnokság már korábban kidolgozta. A Bagration-hadműveletnek az volt a fő célkitűzése, hogy Vityebszk-Bobrujszk-Minszk között semmisítsék meg a német Közép-Hadseregcsoporthot, Belorussziát szabadítsák fel és indítsanak csapásokat Lengyelország és Németország szíve felé.¹¹⁰

¹⁰⁷ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 268.o.

¹⁰⁸ Bagramjan, Iván Hrisztoforovics, Így győztünk, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1979., 263-269.o.

¹⁰⁹ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970., 415.o.

¹¹⁰ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 270.o.

A terv szerint az I és a III. Belorusz Front Minszktől nyugatra találkozik majd, összetartó hadműveletek folytatva. Az I. Belorusz Front támadása során bekeríti a német erőket Bobrujszknál, majd Llusa és Gluszk felé támadva elfoglalja Minszket. A balszárny csak akkor lendül támadásba, ha a jobbszárny erői elfoglalják Baranovicsit és Minszknél bekerítik a német erőket.

A jobbszárny előrenyomulásánál a terepviszonyok akadályozták annak előretörését, ugyanis a 48. hadsereg előtt ingoványos volt a terep. Ezért a 48. hadsereg erői egy részével a 3. hadsereg sávjában mért csapás, míg a Berezina patak menti hídfőben lévő erői lekötötték az ellenséget. A 65. és 28. hadsereg erői előtt is mocsaras terep húzódott, ezért itt korábban a csapatok a mocsáron való átkelést gyakorolták. A hadművelet előtt jelentős előkészületek történtek a támadáshoz. Az utászok több mint 30000 aknát hatástalanítottak.¹¹¹

A csapatoknak éjszaka kellett felvonulniuk, ha pedig hajnalodott, akkor az erdőbe kellett vonulniuk és álcázniuk kellett magukat. A szovjetek felderítő repülőgépeket küldtek fel, amelyek ellenőrizték az álcázást és ha valamint nem találtak rendben, akkor zászlókat dobtak le, amelyekkel figyelmeztették a lent lévő csapatokat, hogy az álcázásukkal nincs minden rendben. Mivel a Sztavka hírszerzési információk alapján azt feltételezték, hogy a németek Ukrajna felől várják a támadást, ezért a németek félrevezetéséhez tarackokat szállítottak oda, tüzet nyitottak az ottani német állásokra, majd hátravonták őket és hamis tüzérségi állásokat és tarackokat helyeztek el, hogy megtévezzék az ellenséget. A légierő felderítési adatai alapján fel tudták térképezni a német erődöket és a frontok a háború előtt kiváló felderítési adatokkal rendelkezett. A hatékony vezetés miatt megpróbálták elősegíteni a kiváló kommunikációt, és mivel egy mocsár választotta el az I. Belorusz Front jobb és balszárnyát, ezért két parancsnoki harcálláspontot rendeztek be a jobbszárnynak Durovicsiban, a balszárnyak Szárniban. A figyelőpontokat is közelebb helyezték a csapatokhoz, a hadosztály parancsnokságot 2km-re, a hadtest parancsnokságot 3km-re a csapatokhoz. A harcrend és a haditerv a mély hadművelet elvei szerint történt. A mély hadművelet elmélete szerint ugyanis csakis világos célok esetén biztosított a siker, amelyet a hadművelet előkészítésekor maximálisan figyelembe vettek. A hadműveletet is jól és aprólékosan előkészítették, hogy minden lehetőséget megadjanak a hadsereg előrenyomulásának. A megtévesztésnek hála a német erők sokkal kevesebben voltak és kevesebb technikát is hagytak a támadók fő ereje előtt, így később gyorsabban is sikerült a szovjeteknek elérni a hadműveleti céljaikat.¹¹²

¹¹¹ Vasziljevskij, Alekszand Mihajlovics: A vezérkar élén, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 426.o.

¹¹² Rokosszovszkij Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971., 272-274.o.

A támadás 1944. június 24-én indult légi és tüzérségi előkészítéssel, amely két órán keresztül tartott, hogy dezorganizálja a német erőket és meg több aknát semmisítsenek meg. A 3. hadsereg támadott először Kosztyasevónál, de kemény harcok árán az első nap csak két lövészárkot foglaltak el. A 48. hadsereg mocsaras területen keresztül indította meg támadását és kemény harcok árán tört előre. A 65. és 28. hadseregek támadásai lassan teret nyertek, délutánra az összes német állást elfoglalták, Rakovicsit és Petrovicsit is elhagyták, 5-6km-re kimélyítette az áttörést az ellenség hátába kerültek. Az áttörést később tovább szélesítették 30 km-re, majd tovább mélyítették, így a kialakított résbe egyre több szovjet erő nyomult be.¹¹³

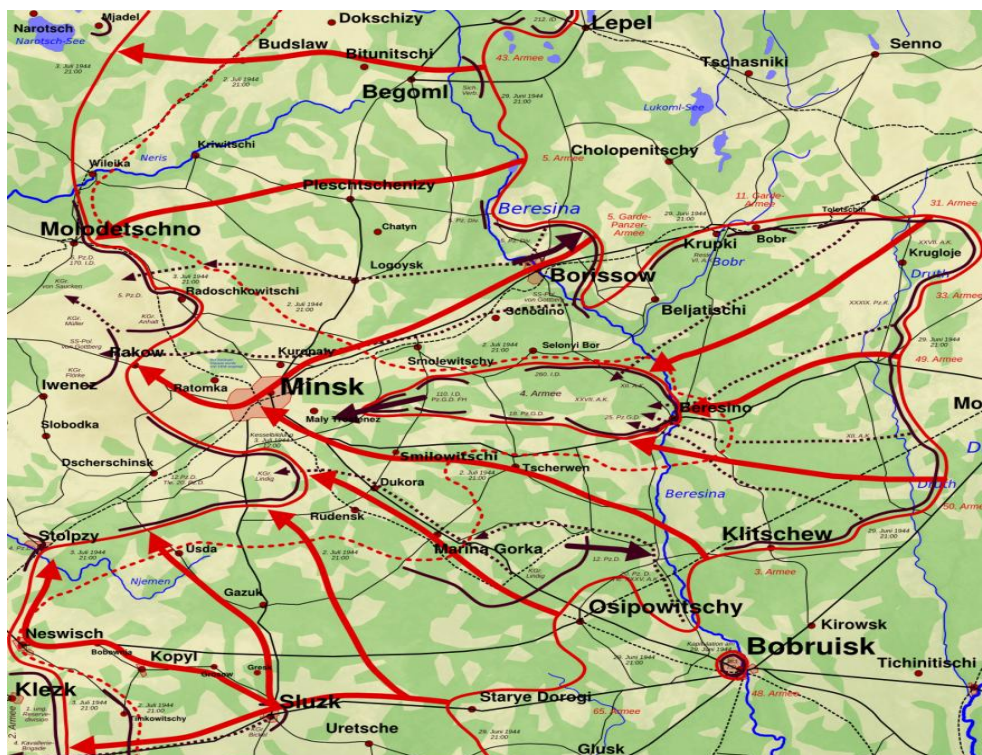
A szovjet erők közben elérték Gluszk városát, biztosították a város körül lévő folyókat, majd a hadművelet harmadik napján Lucsinszkij hadteste bevette a települést. A németek június 28-án ugyan ellenlökéseket hajtottak végre, de a szovjet erők ekkor már jelentős mélységbe kerültek, míg a német erők már nem együtt, hanem külön-külön igyekeztek sikert elérni, ami nem volt sikeres.¹¹⁴

Közben az északi csoport is jelentős sikereket ért el és északkelet felől karolták át Bobrujszskot. A 48. és a 65. hadsereg átkarolta a német erőket. Az északi irány nem volt szilárd, itt próbáltak meg a németek kitörni, mely nem sikerült, ugyanis a harckocsi csapatok és a 108. lövészadosztály megakadályozta azt. A németek a menekülés megkönnyítése miatt felrobbantották a gépjárműveket, valamint a szovjetek lelassítása érdekében a hidakat. A kevés védő körkörös védelmet alakított ki városban, a házakban lőréseket az utcán barikádokat emeltek. A város bevétele elhúzódott, amit németek egy végső kitörésre használtak fel, de kemény harcok után a 65. és 48. hadsereg elfoglalta Bobrujszskot.¹¹⁵

¹¹³ Rotmisztróv, Pavel Alekszejevics: Az idő és a harckocsik, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.,197.o.

¹¹⁴ Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,422-423.o.

¹¹⁵ Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest,Zrínyi Katonai Kiadó, 1971.,281.o.

116

A szovjet csapatok tovább nyomultak előre, 110 km-et tettek meg Baranovicsi és Minszk felé. Az előrenyomulást a Dnyeperi Flottilla tevékenysége is segítette, amely szállította a saját erőket és zavarta az ellenséges erők mozgását. A szovjeteknek eddigre sikerült Vityebszk-Orsa-Mogiljov térségében szétzúzni az ellenséges erőket. Június 28-án a szovjetek erőik egy részével Minszk felé mértek csapást, hogy megtévezzék a németeket, de eközben a stratégiaiilag fontos Szluck-Baranovicsi útvonalat foglalták el, lezárva ezzel az ellenség visszavonulási útvonalait. Az így elvágott német csoportosítást a III. Belorusz Front kerítette be. Minszkben a 4. német hadsereg rendezkedett be védelemre, ahol súlyos védelmi harcok folynak, de végül július 3-én a III. Belorusz Front elfoglalta a várost.¹¹⁷

A szovjetek a hadműveletek következő fázisában előrenyomultak Baranovicsi és Breszt felé, hogy bekerítsék az itt harcoló német erőket. Július 8-án elfoglalták Baranovicsit és 8 nappal később elérik a Szviszlucs-Pruzsani vonalat, így a szovjet arcvonala jelentősen lecsökken, így nő a kapcsolattartás az erőkkel. A 4. hadsereg 10 nap alatt összesen 170 km-et tett meg és jelentős német erőket számolt fel. Ekkor indult meg a szovjet balszárny támadása,

¹¹⁶<https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ei=IOeAUqLlJoLZtAaJuIHA DQ&ved=0CAcQ AUoAQ&biw=1821&bih=857#q=bagration+hadm%C5%B1velet+Minszk&tbn=isch&facrc=&imgdii=&imgrc=jRuCvGfSp2jOHM%3A%3BzO8D8LhE3JGqyM%3Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fwikipedia%252Fcommons%252Fa%252Fa7%252FOperation%20bagration%20minsk%20pocket%201944%20june%2029-july%2003.png%3Bhttp%253A%252F%252Fcommons.wikimedia.org%252Fwiki%252FFile%253AOperation%20bagration%20minsk%20pocket%201944%20june%2029-july%2003.png%3B1586%3B1550> Letöltés ideje: 2013.11.11. 15:19

¹¹⁷ Vasziljevskij, Alekszandr Mihaljovics: A vezérkar élén, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 447.o.

amely öt összefegyvernemi, egy légi, egy harckocsi hadsereget és két lovas hadtestet foglalt magában.¹¹⁸

A támadás július 18-án indult igen heves tüzérségi tűzzel, majd a hadseregek helyenként beékelődnek az ellenséges vonalakba, emiatt itt azonnal be kellett vetni a németeknek a tartalék erőiket. A 47., a 8. gárda és a 69. hadsereg azt a feladatot kapta, hogy Koveltől nyugatra törje át az ellenség védelmi vonalát, harckocsi és lovas magasabb egységekkel törjön be a mélységbe Siedlce és Lublin irányába. Ezt a manővert 1465 repülőgép támogatta. A szovjeteknek sikerült az első nap 20km-es mélységben áttörniük, és július 20-ra elérték a Bug folyót, három helyen átkeltek rajta és hídfőket létesítettek. Eközben a támadás további kibontakozásának nagy segítséget adott az I. Ukrán Front támadása, amely lehetetlenné tette, hogy a németek a Lublin felé erősítéseket küldjenek.¹¹⁹ Ez főleg azért volt fontos, mert így megadta a csapatoknak a nagy mélységbe való kijutás, valamint és az ellenség megsemmisítésének lehetőségét. A szovjetek a sorozatos műveletekkel szétzúzták a németek Északi, a Középső és az Ukrajnai Hadseregcsoportjait, Busch vezértábornagyot Model tábornagy váltotta fel, akit csak a Fűrher tűzoltójaként emlegettek a német katonai körökben, mivel a védelem volt a szakterülete és rendszerint olyan helyzetekben kellett helyt állnia, amikor a Wermachtot nagy katasztrófa fenyegette.¹²⁰

A szovjet jobbszárny sem tétlenkedett, hanem kijutott a Szviszlocs-Pruzsani terepszakasra, majd átkelt a Bugon és délnyugat felé támadt Siedlce felé, hogy a Közép-Hadseregcsoport megmaradt részeit is bekerítse. Ezzel gyakorlatilag megakadályozták azt, hogy a németek utánpótláshoz jussanak és visszavonuljanak Varsóhoz. Ezzel pedig jelentős erőket vonnak el a balszárny erői ellen, amelyek a Bugon való átkelés után nyugat felé törtek előre és július 22-én elfoglalták Chelmet és Wlodawát, valamint július 23-án Lublint.¹²¹

Az I.Belorusz Front erői ezután észak felé fordultak, és a Visztulához vonultak. A németek Breszt-Siedlce-Otwock körzetéből ellencsapást mértek a Visztula keleti partjára, hogy megakadályozzák a balszárny erőinek az átkelését. A szovjeteknek mégis sikerült átkelni a Visztulán és hídfőállást kiépíteni a túlparton, amelyet tüzérséggel, harckocsikkal és védelmi művekkel erősítettek meg, hogy kivédjék a német támadást. Ebben a segítségükre volt a légierő is, amely folyamatosan támadta a német vezetési pontokat, ezzel zavarva a német erők összeköttetését.¹²²

¹¹⁸ Zsukov Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.,427.o.

¹¹⁹ Beevor,Anthony: Író a háborúban, Vaszlij Grosszman a Vörös Hadseregben:1941-1945, Debrecen,Gold BOOK kiadó,2007.,336.o.

¹²⁰ Csujkov, Vaszilij Ivanovics: A Harmadik Birodalom bukása, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó,1975.,30-42.o.

¹²¹ Rokosszovszkij,Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest,Zrínyi Katonai Kiadó, 1971.,286-287

¹²² Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest,Zrínyi Katonai Kiadó, 1971.,287-289.o.

A II: Belorusz Front közben Belosztok közelébe nyomult előre, ahol harcba bocsátkozott az ottani német erők egy részével, így gyengítve a magnuszewi és pulawy hídfők elleni német ellentámadást. A Vörös Légierő eközben folyamatosan támogatta a hídfőben harcoló szovjet csapatokat. A hídfőkben a szovjetek kitartottak és sikerült megtartani, sőt kiszélesíteni a hídfőket. Az I. Belorusz Front közben elérte a Narew folyót, a németek pedig felrobbantották az ipari létesítményeket és a hidakat, közutakat és a vasútvonalakat, hogy lassítsák a szovjet előrenyomulást. A szovjet hadtáp azonban a szakadatlan előrenyomulás miatt több száz km-re nyúlt el, emiatt a frontok kénytelenek voltak megállni feltölteni a hadseregek készleteit és pihenni, hogy azután tovább folytassák az előrenyomulást Németország szívéig, Berlinig.¹²³

¹²³ Csujkov, Vaszilij Ivanovics: A Harmadik Birodalom bukása, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975., 72-86.o.

Véggövetkeztetések

A dolgozatomban összehasonlítottam a gépesített hadviselés két eltérő doktrínáját.

A villámháború Németország második világháborús doktrínája volt. Lényege abban rejlett, hogy úgy összpontosítsák a rendelkezésre álló erőket, hogy utána meglephessék az ellenfelet, majd a gépesített erők a légierővel együttműködve bekerítsék az ellenség erőit, a gyalogság, a tüzérség és a légierő semlegesítse a bent rekedteket, míg a harckocsik tovább nyomuljanak előre, hogy még nagyobb sikert érjenek el.

A mély hadműveletnél a szovjet teoretikusok hosszú, elhúzódó háborúra számítottak, ezért jól felkészített ipart hoztak létre, amely a háború hosszú ideje alatt nagy mennyiségű hadfelszerelést és élelmet tudott a hadsereg részére juttatni, így gyakorlatilag az iparral, pontosabban a hadianyagok fölényével is sikerülhet lehangoltatni az ellenséget, aki a hosszú háborúra nem volt felkészülve. A szovjet teoretikusoknál megfigyelhető volt még a fedező hadseregek elmélete, amely szerint a határon fedező hadseregeket alakítanak, amelyek felveszik a harcot a betört ellenséges erőkkel, lassítják őket és felfogják a csapásokat, közben pedig beérkezik az a hadsereg, amellyel ellencsapást kísérelhetnek meg. Tehát már a háború első napjaiban is az ellenség a mélyen lépcsőzött erőkkel veszi fel a harcérintkezést, így pedig lehetetlenné válik a gyors siker kivívása. Véleményem szerint ez az egyik nagy különbség a villámháború és a mély hadművelet között. Előbbinél a gyors siker a lényeg, míg a másik támadás esetén inkább kifáraszt, és a nagy mélység szinte lehetetlenné teszi azt, hogy a villámháborúval gyors sikereket érjünk el. Ám a Barbarossa-hadművelet alatt a szovjet vezetők nem számoltak a német csapatok gyors előretörésével, és együtt mozgatták a páncélos erőket a gyalogsággal, így lényegében lelassult az előrenyomulás üteme, ami lehetőséget adott a németeknek a gyors bekerítésre.

A támadás során fontos annak előkészítése és a meglepés. Míg a Barbarossa-hadműveletnél a németek csak lassan összpontosítottak, hogy elvonják a szovjet erők figyelmét, addig a Bagration-hadművelet alatt a szovjetek sok megtévesztést alkalmaztak. Mű harckocsik egységeket alkalmaztak, vagy tüzér ütegeket imitáltak, hogy elhitessék az ellenséggel, hogy a fő támadás Ukrajnában várható és nem Belorussziában.

A villámháborúban a légierőt az ellenség pusztítása és a saját csapatok oltalmazása és hadműveletük elősegítése mellett a városok bombázására használják, hogy bénítsák a városokhoz kötött toborzást, megbénítsák a hadászati vezetést és pánikot keltsenek. A szovjet erőknél a második világháborúban a saját csapatok védelme és a hadműveletek támogatása mellett nagyon kevés stratégiai légbombázást hajtottak végre, hiszen a mély hadművelet a légierő számára a saját csapatok tevékenységének támogatását rendelte feladatul.

Mind a Barbarossánál, mind a Bagration-hadműveletnél a bekerítés játszotta a fő szerepet az ellenséges erők felszámolásában, hiszen a páncélosok gyors előretörése a mélységbe lehetővé tette az ellenség bekerítését. Mindkét fél a hadműveleteit teljes bekerítéssel igyekezett befejezni. Ilyen bekerítések alakultak ki például Bialstoknál a Barbarossa-hadművelet és Bobrujszknál a Bagration-hadművelet alatt.

A németek egyik legfőbb problémája a Barbarossa-hadművelet alatt a gyér úthálózat és a nagy tér voltak. Ezek miatt a páncélosok üteme lelassult, ráadásul a nagy tér miatt a német erők szétforgácsolódtak, jelentősen vesztek erejükből, így lehetővé vált az ellenség erői ellen végrehajtott ellentámadás Moszkva alatt. A Bagration-hadműveletnél a nagy arcvonala nem jelentett problémát, hiszen egyrészt egységesítették két frontot, ami lehetővé tette a manőverezést és az egységesebb fellépést, másrészt a németek erőik nagy részét Ukrajnában hagyták, itt várták a fő csapást, így Belorussziában kevés erővel rendelkeztek, ami szintén lehetővé tette a gyors térnyerést.

A szovjetek Belorussziában két főcsapás irányát jelölték ki, ami teljesen idegen volt a mély hadművelet egy főcsapás elvével, így sikerült meglepni az ellenséget és lehetetlenné tenni azt, hogy erőket vonjon el a veszélyeztetett szakaszokról.

Az utánpótlásról megjegyzendő, hogy rendkívüli nehézséget okozott mindkét félnek. A németeknek a Barbarossa-hadművelet alatt egyrészt a nagy távolságok és az utak hiánya, másrészt a partizánok tevékenysége okozott nehézségeket az utánpótlás szállításánál. A szovjeteknél a logisztikai gondok forrása kezdetben a gyengébb ipari termelőképesség és a háború elején a szovjet vasútra nehezedő német bombázó tevékenység volt.

A katonai vezetés oldalát tekintve a német hadsereget kiválóan képzett és kiváló problémamegoldó képességgel rendelkező tisztek vezették, akik ismerték a kor hadviselésének legújabb technikai vívmányait és ezeket kitűnően alkalmazták is. A szovjet főtisztek jelentős részét Sztálin 1937-ben kivégeztette, a helyükre fiatal, tapasztalatlan, vagy egyszerűen csak politikailag megbízható tisztek kerültek, akik a Barbarossa-hadművelet alatt képtelenek voltak vezetni a hadsereget. Több év kemény és véres harcainak kellett elteltie ahhoz, hogy a szovjet tisztikar beletanuljon a háborúba és a Bagration-hadművelet alatt kiválóan vezesse a csapatokat.

A politikai vezetés mindkét hadseregnél röviden tartotta a gyeplőt és keményen ellenőrzés alatt tartotta a tisztikart. Később azonban Sztálin több mozgásszabadságot adott a tisztjeinek, akik így jobbnak bizonyultak a hadműveletek vezetésében. Hitler ezzel szemben végig irányítása alatt tartotta a tiszteket, aminek az lett a következménye, hogy gyakran elbocsátotta a hadsereg vezetőit, sőt maga tervezett hadműveleteket, amelyek a végén katasztrófába torkolltak.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2-3.o.
Heinz Guderian	4-8.o.
Villámháború	9-10.o.
Mihail Nyikolajevics Tuhacsevszkij	11-15.o.
Vlagyimir Kiriakovics Triandafilov	16-18.o.
Georgij Szamiljovics Isszerszon	19-22.o.
A Szovjetunió és a Vörös Hadsereg	23-26.o.
A Wehrmacht.....	27-30.o.
A Barbarossa-hadművelet eseményei.....	31-35.o.
A moszkvai csata	36-40.o.
A Bagration-hadművelet.....	41-48.o.
Végkövetkeztetések	49-50.o.

Felhasznált irodalom

A háború új kérdései, in, Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.

A manőver és a tüzérség, in Dr. Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.

A páncélos háború elméletének képviselői, Dr. Száva Péter alezredes Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1971.

A páncélos háború elméletének képviselői, Dr. Száva Péter alezredes Charles De Gaulle, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1977.

A vizsztulai hadjárat, in Kovács József ezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.

Bagramjan, Iván Hrisztoforovics: Így győztünk, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1979.

Bagramjan, Iván Hrisztorovics: Így kezdődött a háború, Budapest, Zrínyi katonai Kiadó, 1979.

Beever, Anthony: Író a háborúban, Vaszilj Grosszman a Vörös Hadseregben: 1941-1945, Debrecen, Gold BOOK kiadó, 2007.

Csikány Tamás: Az első világháború eseményei és hadművészete, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010.

Csujkov, Vaszilij Ivanovics: A Harmadik Birodalom bukása, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.

Csujkov, Vaszilij Ivanovics: Erőd a Volga partján, Budapest, Zrínyi katonai Kiadó, 1960.

Guderian, Heinz: Riadó! Páncélosok!, a páncélos fegyvernem fejlődése, harcászata és hadműveleti lehetőségei, Budapest, Kossuth kiadó, 1999.

Isszerszon, Georgij Szamiljovics: A hadműveleti művészet fejlődése, in Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969.

Keegan, John: A második világháború, Budapest, Európa Kiadó, 2008.

John Keegan: Az első világháború, Budapest, Európa Könyvkiadó, 2010.

Konyev, Iván Sztjepanovics: Egy frontparancsnok feljegyzései, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1983.

Kun Mikós: Sztálin alkonya, Budapest, Unicus kiadó, 2012.

Lucas, James: German Army Handbook 1939-1945, London, Chancellor Press, 1998.

Manstein, Erich von: Lost victories, Novato, Presidio Press, 1982.

Nagoroski, Andrew: A legnagyobb csata, Sztálin, Hitler és a küzdelem Moszkváért, Budapest, Park Kiadó, 2009.

Ölvedi Ignác alezredes: Szemelvények a szovjet katonai teoretikusok és katonai írók műveiből, Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1969

Rokosszovszkij, Konsztantyin Konsztantyinovics: Katonai kötelesség, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1971.

Rotmisztróv, Pavel Alekszejevics: Az idő és a harckocsik, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.

Rubicon folyóirat, A Borgiák, 2013. évfolyam, 1. különszám

Triandafillov, Vlagyimir Kiriakovics :The nature of the operations of modern armies, London, Frank Cass kiadó, 1994.

Új kiképzési feladatok, in Kovács József alezredes: Tuhacsevszkij válogatott művei, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.

Vasziljevskij, Alekszandr Mihajlovics: A vezérkar élén, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1975.

Zsukov, Georgij Konsztantyinovics: Emlékek, gondolatok, Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1970.

Felhasznált képek jegyzéke

Oberkommando der Wehrmacht:

https://www.google.hu/search?q=oberkommando+der+wehrmacht&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=m_qEUt_UOeWK4wTjvoHoBg&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1821&bih=857#q=oberkommando+der+wehrmacht&tbm=isch&facrc=_&imgdii=_&imgrc=a4Qbu_tlne0XtM%3A%3BJpYlnKlAhxygM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.coleshillhouse.com%252FCArt-Images%252Fop%252520Sealion%252520Primer%25252001.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.coleshillhouse.com%252Fthe-threat-from-germany-operation-sealion.php%3B960%3B745, Letöltés ideje:2013.11.14.,18:45

Barbarossa-hadművelet:

https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=IOeAUqLlJoLZtAaJuIHADQ&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1821&bih=857#facrc=_&imgdii=_&imgrc=10u20LG_WCqJDM%3A%3B7q81JZlV88CwHM%3Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fwikipedia%252Fcommons%252Fthumb%252F3%252F34%252FOperation_Barbarossa.png%252F476px-Operation_Barbarossa.png%3Bhttp%253A%252F%252Fhu.wikipedia.org%252Fwiki%252FBarbarossa_hadm%2525C5%2525B1velet%3B476%3B599 Letöltés ideje:2013.11.11. 15:19

Moszkvai csata:

https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=IOeAUqLlJoLZtAaJuIHADQ&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1821&bih=857#q=moszkvai+csata&tbm=isch&facrc=_&imgdii=_&imgrc=2PQiOe70v_GqyM%3A%3BzXggypY9vMzGQM%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.bibl.u-szeged.hu%252Fbibl%252Fmil%252Fww2%252Fmap%252Fimg%252Fmoszkva.gif%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.bibl.u-szeged.hu%252Fbibl%252Fmil%252Fww2%252Fmap%252Fmoszkva.html%3B413%3B502 Letöltés ideje: 2013.11.11. 15:19

Bagration-hadművelet:

https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=IOeAUqLlJoLZtAaJuIHADQ&ved=0CAcQ_AUoAQ&biw=1821&bih=857#q=bagration+hadm%C5%B1velet&tbm=isch&facrc=_&imgdii=_&imgrc=EWUtHlyhIbJAaM%3A%3ByB6nO85gVXu0M%3Bhttp%253A%252F%252Ffrkka.ru%252Fmaps%252Fbelorus.jpg%3Bhttp%253A%252F%252Fkatpol.blog.hu%252F2012%252F10%252F07%252Fbrit_haborus_filmhiradok_i%3B1643%3B1198 Letöltés ideje:2013.11.11. 15:19

Minszk bevétele:

https://www.google.hu/search?q=barbarossa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ei=IOeAUqLlJoLZtAaJuIHADQ&ved=0CAcQAUoAQ&biw=1821&bih=857#q=bagration+hadm%C5%B1velet+Minszk&tbm=isch&facrc=&imgdii=&imgrc=jRuCvGfSp2jOHM%3A%3BzO8D8LhE3JGqyM%3Bhttp%253A%252F%252Fupload.wikimedia.org%252Fwikipedia%252Fcommons%252Fa%252Fa7%252FOperation_bagration_minsk_pocket_1944_june_29-july_03.png%3Bhttp%253A%252F%252Fcommons.wikimedia.org%252Fwiki%252Ffile%253AOperation_bagration_minsk_pocket_1944_june_29-july_03.png%3B1586%3B1550

Letöltés ideje: 2013.11.11. 15:19